

Syyteneuvottelu ja sen vaikutukset esitutki- taan

Susanna Raivio

10/2023

TIIVISTELMÄ

Susanna Raivio: Syyteneuvottelu ja sen vaikutukset esitutkintaan

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Päivi Salminen ja Elina Isokallio-Hellman

Tutkinto: Poliisi (mAMK)

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan syyteneuvottelua. Tarkastelun kohteena on erityisesti syyteneuvottelun mahdollinen vaikutus esitutkintaan. Opinnäytetyössä selvitetään myös syyteneuvottelun tarkoitusta, käytäntöjä sekä seuraamuksia. Syyteneuvotteluun liittyy erittäin olennaisena kysymys siitä, tarvitaanko tunnustuksen lisäksi muuta näyttöä ja kuinka paljon. Syyteneuvottelun alkuperäisenä tavoitteena on ollut vähentää muun näytön tarvetta, jolloin esitutkinta kevenisi ja myös esitutkinnassa saavutettaisiin resurssisäästöjä. Esitutkintaviranomaisen työn kannalta onkin erittäin tärkeää tietää, millaista näyttöä ja tutkintaa poliisin halutaan suorittavan näissä tapauksissa. Olen tutkielmassani pitänyt keskeisenä seikkana kerätä lainopillista tietoa syyteneuvottelusta ja peilata sitä poliisin työhön.

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä ovat olleet: mitä syyteneuvottelu tarkoittaa, minkälaisissa rikosasioissa syyteneuvottelua voidaan soveltaa, mikä on esitutkinnan toimitamisen laajuus syyteneuvottelumenettelyssä ja minkälaisia mahdollisia ongelmakohtia syyteneuvotteluun sisältyy. Tutkimuskysymyksiin haettiin vastauksia lainopillisen tutkimuksen keinoin. Tietopohja on luotu hallituksen esityksistä, lainsäädännöstä, oikeuskirjallisuudesta ja muista tutkimuksista. Kysymyksiin haetaan vastausta tutkimalla voimassa olevaa oikeutta.

Keskeisinä päätelminä voidaan pitää sitä, että nykyisen oikeuskäytännön mukaan epäilty/ vastaaja voi peruuttaa tunnustuksensa missä vaiheessa prosessia tahansa. Tämä johtaa siihen, että poliisin on varauduttava täysimittaiseen esitutkintaan. Tämän lisäksi voidaan päätellä, että syyteneuvottelu on tärkeä keino niukassa resurssitilanteessa ja sen kehittämiseksi olisi tarvetta.

Sivumäärä: 31

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 10/2023

Avainsanat: Syyteneuvottelu, esitutkinta, prosessiekonomia, tavoitteet, tunnustus, sitovuus.

ABSTRACT

Susanna Raivio: Plea bargain and its effects on the preliminary investigation

Type of thesis: Research-based thesis

Publicity: Public

Supervisor: Päivi Salminen ja Elina Isokallio-Hellman

Degree: Bachelor of police services

This thesis examines plea bargain. In particular, the potential impact of the plea bargain on the pre-trial investigation will be examined. The thesis also explores the purpose, practices and sanctions of plea bargain. The issue of whether and how much additional evidence is needed in addition to the confession is highly relevant to the plea bargain. The original aim of the plea bargain has been to reduce the need for other evidence, which would lighten the pre-trial investigation and also achieve resource savings in the pre-trial investigation. It is therefore very important to know what kind of evidence and investigation the police are wanted to carry out in these cases. In my thesis, I have considered it a key point to gather legal information about the plea bargain and to mirror it in the work of the police.

The research questions of this research thesis have been: what does plea bargain mean, what types of criminal cases can plea bargain be applied to, what is the scope of the pre-trial investigation submission in the plea bargain procedure, and what kind of possible problem points are included in the plea bargain. Answers to research questions were sought through legal research. The knowledge base has been created from government proposals, legislation, legal literature and other studies. Questions are answered by an examination of the law in force.

Key conclusions can be that, according to current case law, the suspect/defendant may withdraw his/her confession at any stage of the process that leads to the police having to prepare for a full-scale pre-trial investigation. In addition to this, it can be concluded that the prosecution system is an important tool in a scarce resource situation and there would be a need to develop it.

Pages: 31

Month and year of review: 10/2023

Keywords: plea bargain, preliminary investigation, process economy, objectives, confession, binding

SISÄLLYS

LYHENTEET	1
1 JOHDANTO	2
2 TUTKIMUSASETELMA	3
2.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset.....	3
2.2 Tutkimusmenetelmä	4
2.3 Aiheen rajaus	6
3 YLEISTÄ SYYTENEUVOTTELUSTA	6
3.1 Syyteneuvottelua säättävä lainsäädäntö.....	6
3.2 Syyteneuvottelun tavoitteet.....	7
3.3 Syyteneuvottelun historiallinen tausta	9
4 MENETTELY	10
4.1 Yhteistyön vaatimus	11
4.2 Menettely esitutkinnassa	11
5 SOVELTAMISALA	13
5.1 Käytännön soveltaminen	14
5.2 Soveltamisalan laajentaminen	15
6 TUNNUSTAMISEN VAIKUTUKSIA	16
6.1 Vastuunoton palkitseminen.....	17
6.2 Syyteneuvottelun käyttöönoton vaikutus lieventämisperusteeseen.....	17
7 ESITUTKINNAN TOIMITTAMISEN LAAJUUS	19
7.1 Esitutkinnassa selvittävät asiat	19
7.2 Syyttömyysolettama	20
8 TUNNUSTUKSEN JA SUOSTUMUKSEN SITOVUUS	20
8.1 Valtakunnansyyttäjän viraston ohjeistus suostumuksen ja tunnustuksen sitovuudesta	21
8.2 Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2017:82 suostumuksen ja tunnustuksen sitovuudesta	22
9 SYYTENEUVOTTELUN ONGELMAKOHTIA	23
9.1 Yhdenvertaisuus.....	23

9.2 Esitutinnan ja syyteneuvottelun välisestä ristiriidasta ja yhteensovittamisesta	23
9.3 Minkälaisissa rikosasioissa syyteneuvottelua tulisi soveltaa?	24
10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	25
10.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen	25
10.2 Johtopäätöksiä tutkimuksesta.....	27
10.3 Oma oppiminen	28
10.4 Opinnäytetyön onnistuminen ja luotettavuus.....	29
10.5 Tutkimuseettiset kysymykset	29

LYHENTEET

EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETL	Esitutkintalaki
HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
KO	Käräjäoikeus
OK	Oikeudenkäymiskaari
OMML	Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja
PL	Perustuslaki
RL	Rikoslaki
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa
VKSV	Valtakunnansyyttäjänvirasto

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui syyteneuvottelu, joka on Suomen oikeusjärjestelmässä melko uusi prosessi. Vuonna 2015 Suomen kansallisessa lainsäädännössä tuli voimaan keskeisiä säännöksiä syyteneuvottelusta (ROL 1 luku 10 § ja 10 a §, ETL 3 luku 10 §). Lähtökohtaisesti ja tiivistetysti syyteneuvottelun voidaan kuvata olevan prosessi, jossa syyttäjän ja vastaajan välillä käydään neuvottelu. Jos vastaaja tunnustaa yhden tai useampia rikoksia, hän saa vastineeksi lievemmän tuomion. Neuvottelun tuloksena syyttäjä voi myös jättää osan rikoksista syyttämättä.

Aihe on ajankohtainen, koska lainsäädäntö asiassa on melko tuoretta. Aikaa sen käyttöönotosta on kulunut kuitenkin jo sen verran, että Suomessa alkaa olemaan jo jonkin verran oikeuskäytäntöä asiasta. Aiheeseen liittyen löytyy myös jonkin verran tutkimusta ja melko vähän kirjallisuutta.

Oma kiinnostukseni selvittää tätä aihetta tarkemmin heräsi vuonna 2019 toimiessani päätutkijana törkeiden rikosten kansainvälisessä kokonaisuudessa. Kesken esitutinnan yksikössämme tehtäväkierolla ollut syyttäjä halusi tarjota päätekijälle tunnustamismenettelyä sekä sitä kautta syyteneuvottelua. Prosessin alkaessa huomasin, että vaikka olen tehnyt pitkään vaativaa rikostutkintaa, oli lähes kaikki tähän liittyvä asia minulle uutta. Totesin jo silloin, että tähän aiheeseen tulisi perehtyä tarkemmin.

Tarve tämän työn tekemiselle on noussut esiin vahvasti keskusteluissa kollegoideni kanssa. Useimmat kollegat ovat todenneet, että aihepiiri on heille täysin vieras. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisissa on tarve ymmärtää paremmin tätä prosessia ja sen mahdollisia vaikutuksia esitutkintaan.

Työni on kohdennettu erityisesti rikostutkijoille, jotka tekevät syyttäjyhteistyötä, ja jotka saattavat tarvita kyseistä tietoa työssään. Aihe sopii luettavaksi tämän lisäksi kaikille rikosprosessista kiinnostuneille. Opinnäytetyö palvelee todennäköisesti kuitenkin kaikista eniten itseäni ja omaa oppimistani. Tämän prosessin aikana tulee kyseinen aihe varmuudella tutuksi.

Yleensä syyteneuvottelu käydään oikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa, joka voi olla etu sekä syyttäjälle että syytetyille. Tällä keinolla voidaan välttää raskas oikeudenkäyntiprosessi. Syytetty voi saada asiassa lievemmän tuomion itselleen, syyttäjältä säästyy aikaa ja resursseja muualle ja yhteiskunta säästää rahaa. On kuitenkin tärkeää huomata, että syyteneuvottelu ei ole prosessi, jota voisi käyttää kaikissa oikeudenkäynneissä ja rikosasioissa. Tervonen (2020, 2) nostaa esiin sen, että paine oikeudenkäyntien sekä rikosprosessin nopeuttamiseen on noussut. Suomeen on tullut useita langettavia tuomioita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta (EIT) oikeudenkäyntien pitkästä kestosta.

Kyseinen paine lyhentää käsittelyaikoja on lisääntynyt EIT:n langettamien tuomioiden kautta. Syyteneuvottelusta on haettu ratkaisua pitkiin prosesseihin, sillä sen avulla on ollut tarkoitus saada aikaan resurssisäästöjä ja yritetty lyhentää rikosasioiden käsittelyaikoja. (Tervonen, 2020, 2.)

Esitutkintaviranomainen eli poliisi on mukana rikosprosessissa ja vastaa esitutkinnasta. Näkemykseni mukaan on oleellista tarkastella aihetta myös esitutkintaviranomaisen näkökulmasta, vaikka syyttäjä vastaakin syyteneuvottelusta. Se, kuinka paljon tunnustuksen lisäksi tarvitaan muuta näyttöä, on syyteneuvotteluun olennaisesti liittyvä kysymys. On tärkeää tietää minkälaiseksi muodostuvat kynnykset syyteneuvottelun aloittamiseen, kynnys tuomioesityksen tekemiseen sekä tunnustamisoikeudenkäynnin tuomitsemiskynnys (Tervonen 2020, 2).

Syyteneuvottelun tavoitteena on vähentää muun näytön tarvetta, jolloin esitutkinta kevenee, ja myös esitutkinnassa saavutettaisiin resurssisäästöjä. (HE 58/2013 vp, 4.) Syyteneuvottelun näyttövaatimuksia pohdittaessa nousee esiin kysymys, onko syyteneuvottelun kynnys sama kuin täysimittaisen rikosprosessin syytekynnys. Esitutkintaviranomaisen kannalta on erittäin tärkeää tietää, millaista näyttöä ja tutkintaa poliisin halutaan suorittavan näissä tapauksissa.

Syyteneuvottelun käyttöönottoa on perusteltu sillä, että se lyhentää käsittelyaikoja ja tuo kustannussäästöjä. Syyteneuvottelussa tärkeimpänä periaatteena on siis prosessiekonomia, jonka on katsottu olevan jossain määrin ristiriidassa täysimittaisen rikosprosessin periaatteiden kanssa. Tämä luo tarpeen pohtia mikä painoarvo annetaan millekin periaatteelle ja kuinka ne vaikuttavat toisiinsa. Periaatteiden painotus on selvästi muuttunut yhteiskunnan muutoksen mukana ja tästä syystä syyteneuvottelu on tullut käyttöön 2000-luvun aikana. (Tervonen 2020, 2.)

2 TUTKIMUSASETELMA

2.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Työn tutkimusongelmana tutkitaan syyteneuvotteluun liittyvää voimassa oleva lainsäädäntöä, ja selvitetään sitä, miten syyteneuvottelu voi vaikuttaa rikosprosessiin. Tavoitteena on koota selkeä lainsäädäntöön perustuva tietopaketti syyteneuvottelusta ja sen mahdollisista vaikutuksista rikosprosessiin. Tarkoituksena on kerätä tietoa esitutkintaviranomaiselle siitä, vaikuttaako syyteneuvottelu esitutkinnan suorittamiseen.

Tutkimukseen on määritelty neljä tutkimuskysymystä, joihin opinnäytetyössä pyritään vastaamaan.

1. Mitä syyteneuvottelu tarkoittaa?
2. Minkälaisissa rikosasioissa syyteneuvottelua voidaan soveltaa?
3. Mikä on esitutkinnan toimittamisen laajuus syyteneuvottelu tilanteissa?
4. Minkälaisia ongelmakohtia syyteneuvotteluun sisältyy?

Näillä tutkimuskysymyksillä haetaan ennen kaikkea sitä, että löydettäisiin laajasta tietomäärästä tiivistetysti ne kysymykset ja niihin vastaukset, jotka hyödyttävät eniten esitutkintaviranomaisia ja heidän tiedonsaantiaan. Tämän työn tarkoitus on hakea yhtymäkohtaa esitutkinnan ja syyteneuvottelun välillä ja sitä, kuinka molemmissa päissä voitaisiin toimia lopputuloksen kannalta parhaiten. Työni tavoitteena on selvittää syyteneuvottelun sisältö ja peilata sitä poliisityöhön.

2.2 Tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö on toteutettu lainopillisena tutkimuksena. Lainopillinen työ perustaa käytettävään metodiin sekä hyvään kysymyksenasetteluun. Toisin sanoen, on tärkeää löytää sopivan kokoinen ongelma tutkittavaksi ja löytää siihen sopiva metodi. Vallitsevassa lainopissa on olemassa tietointressi, jota lähdetään selvittämään. Tämä intressi on tutkia sitä, mikä on voimassa olevan oikeuden tietyn hetken sisältö vallitsevan lainopin mukaan. Tietointressi on tiivistetty kysymykseen: mitä oikeus on. (Miettinen 2016,106.)

Tutkimuksen tiedon intressi vaikuttaa metodologisten valintojen lisäksi myös tutkielman kysymyksen asetteluun. Oikeustieteessä metodi on hankala kysymys, koska siinä hyödynnetään vaihtelevasti useita eri menetelmiä tutkimusongelman mukaan. (Miettinen 2016,106.) Lainopissa luodaan järjestystä systematisoinnilla ja se voidaan nähdä lainsäätäjän systematisointityön jatkajana. Opinnäytetyössä tämä liittyy käytännössä työn rakenteeseen. Työssä edetään johdonmukaisesti ja eteneminen palvelee lukijaa. Ensimmäinen tulee johdanto, joka sisältää tutkimuskysymyksen, rajaukset ja perustelut niihin. sitten tulee käsittelyosa, jossa työn rakenne ja asioiden järjestys tulee teeman ja valitun lähestymistavan mukaan. (Miettinen 2016, 128.)

Tämän opinnäytetyön tutkimusaineisto ja tietopohja perustuu mm. hallituksen esityksiin, lainsäädäntöön, oikeuskirjallisuuteen, syyttäjän ohjeistuksiin, ennakkotapauksiin sekä oikeuskäytäntöön. Nämä lähteet ovat haettavissa käyttöni joko sähköisenä internetin kautta tai kirjoina kirjastosta. Lähes kaikki nämä lähteet ovat niin sanottuja virallislähteitä. Anttilan (2020, 9.2.4) mukaan nykyaikana ei ole

ongelma löytää aiheeseen liittyvää tietoa, mutta ongelman saattaa muodostaa juuri oikean tiedon löytäminen runsaasta tarjonnasta ja aineistoa koottaessa kohoaa esiin kysymys siitä, miten saa käsiinsä kaikkein olennaisimman aineiston.

Tässäkin työssä on vallitsevassa lainopissa olemassa tietointressi, jota lähdetään selvittämään. Tämä intressi on tutkia sitä, mikä on voimassa olevan oikeuden tietyn hetken sisältö vallitsevan lainopin mukaan. Tutkitaan, miten oikeus on tosiasiallisesti toteutunut ja miten se todennäköisesti tulee tulevaisuudessa toteutumaan. (Miettinen 2016,106.)

Tietoperusta tähän työhön tulee rakentumaan vahvasti virallislähteiden kautta. Keskeinen viitekehys työlle on löytää poliisin kannalta tärkeimpiä nostoja tästä uudehkosta laista ja lain tulkinnasta.

Aihetta on sivuttu jonkin verran seuraavissa oikeustieteellisissä pro gradu töissä: Syyteneuvottelusääntelyn ongelmakohtia (Tervonen Janette. 2020), Syyteneuvottelu ja yhdenvertaisuus (Lindholm, Niina. 2019) sekä Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössä: Tunnustuksen merkitys rikosprosessissa (Paakkonen Peppi. 2017), Syyteneuvottelusääntelyn soveltamisalan laajentaminen – erityistar- kastelussa seksuaalirikokset ja törkeä huumausainerikollisuus (Törmänen, Elli. 2023) ja syyteneuvot- telun käyttäminen erityisesti huumausainerikoksissa (Saari Vilma. 2023).

Tervonen Janette (2020) on työssään käynyt läpi rikosprosessin ja syyteneuvottelun funktioita. Työssä käydään läpi myös laajasti syyteneuvottelussa esiin nousseita ongelmakohtia, kuten se että syyteneuvottelun myötä oikeusvarmuus on saanut väistyä joutuisuuden vaatimuksen tieltä ja että pro- sessuaalinen totuus on nousussa aineellisen totuuden heikentyessä. Tervonen käy läpi myös tark- kaan rikosprosessin eri kynnyksiä ja vertaa niitä suhteessa syyteneuvottelun syytekynnykseen.

Niina Lindholm (2019) on käsitellyt tutkielmassaan laajasti syyteneuvottelun ongelmia sen suhteen, toteutuuko yhdenvertaisuus rikosprosessissa erityisesti syytettyjen osalta. Tutkimuksessa painote- taan sitä, että jos syytetty ei pääse syyteneuvotteluun hänestä itsestään johtumattomista syistä, olisi tuomioistuimen otettava tunnustus kuitenkin selkeästi huomioon tuomiossa.

Peppi Paakkonen (2017) käy läpi tutkielmassaan erityisesti tunnustuksen merkitystä rikosprosessiin. Hän on työssään käsitellyt tunnustusta esitutinnan kannalta sekä tämän lisäksi kattamaan koko ri- kosprosessin. Paakkonen selvittää työssään millainen merkitys tunnustuksella on prosessiin.

Elli Törmänen (2023) käsittelee pro gradu työssään syyteneuvottelun soveltamisalan laajentamista, erityisesti hän tarkastelee aihetta seksuaalirikosten ja törkeiden huumausainerikosten näkökulmasta. Törmänen selvittää työssään voitaisiinko syyteneuvottelusta poistaa tiukkoja rajoja, jotka koskevat maksimirangaistuksia sekä rajoituksia rikosnimikkeiden osalta. Tämä johtaisi joustavampaan syyte- neuvottelun käyttöön.

Vilma Saari (2023) on keskittynyt pro gradu työssään siihen, kuinka hyvin syyteneuvottelu soveltuisi huumausainerikoksiin. Saari käy läpi työssään muun muassa syyteneuvottelun ongelmia ja vertailee suomalaista syyteneuvottelujärjestelmää Yhdysvaltojen plea bargain- menettelyyn.

2.3 Aiheen rajaus

Työhön ja aineistoon liittyvä aihepiiri on laaja, ja se vaatii aktiivista aiheen rajaamista. Näkökulma tutkimusongelmaan sekä tutkimuskysymyksiin on haettu siten, että ne palvelisivat kaikkein parhaiten rikostutkintaa suorittavia esitutkintaviranomaisia. Tästä työstä on rajattu pois riita- ja vahingonkorvausasiat. Riita- asiat rajautuvat pois jo sillä perusteella, että niiden käsittely ei kuulu esitutkintaviranomaisen työhön.

Tässä työssä ei tulla menemään myöskään kuulustelutaktisiin menetelmiin opinnäytetyön rajallisuuden vuoksi. Kyseinen aihe on vaatisi ihan oman tutkimuksensa ja keskittymisen psykologiseen puoleen.

Työssä käydään läpi muita kokonaisen rikosprosessin vaiheita vain niiltä osin, kuin ne ovat merkityksellisiä tämän kyseisen tutkimuksen kannalta. Tunnustamisen vaikutusta täysimittaiseen rikosprosessiin käsitellään tässä työssä ainoastaan aihetta sivuten tarpeellisin osin.

3 YLEISTÄ SYYTENEUVOTTELUSTA

Syyteneuvottelu tarkoittaa menettelyä, jossa syyttäjä voi tehdä tuomioesityksen yhdessä rikoksesta epäillyn tai syytetyn kanssa. Tuomioesityksessä syytetty tunnustaa rikoksen ja syyttäjä sitoutuu vaatimaan rangaistusta lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti. Tuomioistuin voi käsitellä asian erityisessä tunnustamisoikeudenkäynnissä tai ilman varsinaista pääkäsittelyä. Tämä vaatii kuitenkin sekä syytetyn että asianomistajan suostumuksen (Paakkonen 2015, 26).

3.1 Syyteneuvottelua säättävä lainsäädäntö

Syyteneuvottelun säännökset ovat tulleet voimaan 1.1.2015. Asiasta on säädetty oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8-12 §:ssä ja 5b luvussa (670/2014), rikoslain 6 luvun 8a §:ssä ja 8 luvun 3a §:ssä (673/2014) sekä esitutkintalain 3 luvun 10a §:ssä (672/2014).

ETL 3:10a.1:ssa säädetään esitutkinnan rajoittamisesta tunnustuksen perusteella. Syyttäjä voi määrätä, tutkinnanjohtajan esityksestä, että esitutkinta lopetetaan tai että kaikista rikoksista ei esitutkintaa toimiteta. Tällöin käsillä on tilanne, jossa samaa henkilöä epäillään kahden tai useamman rikoksen

tekijäksi ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä. Syyttäjä harkitsee asian perustelluksi ottaen huomioon asian laadun, esitettävät vaatimukset, käsittelystä aiheutuvat kustannukset ja siihen kuluva aika sekä muut seikat. (ETL 3:10a.1.)

ETL 3:10a.2:n mukaan syyttäjä voi sopia, että hän tulee vaatimaan rangaistusta lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti, mikäli tutkinta rikoksesta toimitetaan. Samalla lailla voidaan toimia, jos epäilty on edistänyt ainoan tutkittavana olevan rikoksen tutkintaa tunnustamalla kokonaan tai olennaisilta osin (ETL 3:10a.2).

ETL 3:10a.5:n mukaan syyteneuvottelumenettelyä ei voida käyttää rikosasioissa, joista on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi vuotta vankeutta. Rangaistusmaksimin lisäksi, menettelyn käyttäminen on poissuljettu rikoksissa, jotka kohdistuvat henkeen tai terveyteen tai seksuaalirikoksissa, jotka kohdistuvat lapseen tai loukkaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tämän lisäksi jutun tärkeä yleinen tai yksityinen etu voi vaatia esitutinnan toimittamista. (ETL 3:10a.5.)

3.2 Syyteneuvottelun tavoitteet

Hallituksen esityksestä (HE 58/2013 vp) on luettavissa millaiset lainsäätäjän tavoitteet ovat olleet lähettäessä säätämään syyteneuvottelua koskevaa lainsäädäntöä. Hallituksen esityksen tavoitteena on ollut esitutinnan rajoittaminen sekä oikeudenkäynnin keventäminen tunnustamisen perusteella. Esitys luettelee lain tavoitteeksi viranomaistoiminnan tehostamisen ja sen tarkoituksenmukaisen kohdentamisen esitutkintaa, syyteharkintaa sekä tuomioistuinkäsittelyä jouduttavaksi. Tavoitteena on myös samalla turvata kuitenkin asianomistajan sekä epäillyn oikeudet. (HE 58/2013 vp, 3.)

Esityksen sisältönä on, että resurssit tulisi saada mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön jo esitutinnan aikana, jotta se olisi prosessiekonomian kannalta kannattavinta. Esitys nimeää esitutinnan voimavaroja vieväksi vaativat ja vakavat talousrikokset, jotka ovat vaikeasti hahmotettavissa, sisältävät usein ns. päärikoksen sekä useita lievempiä tekoja. Näissä tapauksissa olisi perusteltu jättää tutkimatta vähäisempiä tekoja, jos epäilty myötävaikuttaa rikosten selvittämistä. Nämä lievemmat teot eivät vaikuttaisi välttämättä tuomittavaan rangaistukseen yhteistä rangaistusta koskevien säännösten vuoksi, mutta tutkinta-aika saattaisi lyhentyä ja menettely keventyä syyteharkinta -ja oikeudenkäyntivaiheessa. (HE 58/2013 vp, 3.)

Edellä läpi käyty viittaa siihen, että lainsäätäjän tavoitteena on siis selkeästi ollut syyteneuvottelun kohdentaminen lievempiin rikoksiin ja tätä kautta tutkintavoiman painottaminen vakavaan ja vaikeasti selvittävään rikollisuuteen, erityisesti talousrikollisuuden alueella. Toisaalta esitys nostaa kuitenkin tavoitteeksi myös sen, että syyteneuvottelun myötä tutkintavoimavaroja vapautuisi lievemmistä teoista muualle kuten sellaisten tekojen tutkintaan, jotka muutoin jäisivät paljastumatta. (HE 58/2013 vp, 3.)

Hallituksen esityksen mukaan tavoite poliisin työn vähentymisestä syyteneuvottelutapauksissa tulisi sitä kautta, että jutun osatekoja ei tarvitse tutkia samassa laajuudessa kuin normaalisti. Pakkokeinojen käyttö vähenee, kuultavien todistajien määrä vähenee ja hankittavan kirjallisen materiaalin määrä vähenee. Syyteneuvottelu ja yhteistyö vaatii oman aikansa mutta kokonaisuudet jäisivät normaalimennettelyä lyhyemmiksi. Syyttäjän työmäärää vähentäisi erityisesti se, että syyteharkintaan tulevien juttujen määrä vähenee eikä oikeudenkäyntiä täydessä mitassa tarvitse järjestää. Esityksen mukaan säästöjä poliisitoimeen tulisi siis siitä, ettei esitutkintaa tarvitsisi toimittaa koko laajuudessaan, vaan siitä voitaisiin jättää pois näytön hakemista muun muassa jättämällä pois kuulusteluja sekä pakkokeinoja. (HE 58/2013 vp, 4.)

Syyteneuvottelulla tavoitellut edut liittyvät siis lähinnä prosessiekonomiaan. Lainvalmisteluaineiston mukaan syyteneuvottelu ei tuo prosessiekonomisia etuja yksinkertaisissa tai lievimmissä rikoksissa, jossa yksi tunnustus on riittävä näyttö tai joissa näyttöä on muutoin niukasti. (HE 58/2013 vp, 4.)

Tarkoituksena ei siis olekaan, että tunnustamisesta seuraisi kaikissa tapauksissa menettelyn käyttö tai lievennystä rangaistuksen mittaamiseen. Prosessiekonomisten seikkojen lisäksi on katsottu, että syyteneuvottelu olisi myös linjassa vallitsevien kriminaalipoliittisten tavoitteiden kanssa. Näitä tavoitteita ovat rikoksista johtuvien kustannusten ja kärsimysten vähentäminen sekä humanisuuden korostaminen. (Linna 2017,315.) Syyteneuvottelulla on siis edellä läpi käydyn mukaan haettu prosessiekonomian lisäksi uutta ihmisoikeuksia korostavaa kriminaalipolitiikkaa.

Valtakunnansyyttäjän ohjeistuksen mukaan, syyteneuvottelun tavoitteena on laajoissa ja vaativissa asioissa nopeuttaa rikosprosessia. Tällä haetaan tehostunutta viranomaistoimintaa, jonka tuloksena resursseja voitaisiin kohdentaa paremmin. Valtakunnansyyttäjä näkee, että resurssien säästöä tulee esitutkinnan tutkintatoimenpiteiden vähentymisestä, tutkinta-aikojen lyhentymisestä ja tutkinnan paremmasta kohdentamisesta. Tavoitteena on myös se, että esitutkinnassa annettu tunnustus tehostaa myös pääkäsittelyä oikeudessa. Tunnustetussa jutussa pääkäsittelyssä näytön esittelyn tarve vähenee tai poistuu kokonaan. (VKS ohje: 2015:6, 1.)

Syyteneuvottelua koskevat säännökset on laadittu prosessilajina hyvin maltillisiksi. Tällä on haettu sitä, että syyteneuvottelujärjestelmä koettaisiin mahdollisimman hyväksyttävänä. (Tervonen 2020, 82.)

3.3 Syyteneuvottelun historiallinen tausta

Kansainvälisesti syyteneuvottelun taustalla on niin kutsuttu plea bargain -menettely, jossa epäilty tai jo syytetty käy syyttäjän kanssa neuvottelua siitä, millä ehdoilla hän on valmis tunnustamaan syyllisyytensä kyseessä olevaan tekoon. Syytetty saa tunnustamisen vastineeksi jonkin lievennyksen tuomioonsa. Suomalaisessa oikeusjärjestelmässä ja oikeustieteessä on suhtauduttu kyseiseen järjestykseen kielteisesti aina 2000-luvun alkuun asti. Suomalaisessa rikosprosessissa vaalittiin virallis- ja syytepakkoperiaatteita, joiden mukana syytteistä ei tulisi sopia. Toisin sanoen plea bargain menettelyn ei katsottu soveltuvan suomalaisen rikosoikeusjärjestelmän periaatteisiin, vaan sen katsottiin heikentävän rikosprosessin ennalta estävää tarkoitusta sekä vastaajan oikeusturvaa. Oikeusjärjestelmän ongelmakohdat, kuten kohtuuttoman pitkien prosessien kesto, johtivat kuitenkin Suomessakin uusien kustannustehokkaiden keinojen hakemiseen. Viranomaisten kuten poliisi-, syyttäjä ja tuomioistuinlaitosten riittämättömät resurssit ovat myös yksi taustavaikutin syyteneuvottelun käyttöön ottamiselle. (Linna 2017, 308 -309.)

Plea bargain- järjestelmä on sittemmin levinnyt useisiin entuudestaan ns. common law maihin. Näistä esimerkkeinä ovat Kanada ja Englanti. Myös useissa civil law- maissa kuten Italiassa, Virossa ja Ranskassa on otettu järjestelmä käyttöön viimeisimpien vuosikymmenten aikana. (HE 58/2013 vp, 1.)

Suomessa ei ole ollut käytössä tällaista järjestelmää eikä suomen kielestä edes ole löytynyt vakiintunutta vastinetta plea bargain- termille. Suomessa ei ole perinteisesti suhtauduttu myönteisesti ajatukselle siitä, että viranomainen lupaa jonkin edun epäilylle rikoksen tunnustamisesta. (HE 58/2013 vp, 1.)

Syyteneuvottelun on oikeuskirjallisuudessa katsottu edustavan tehokkuusajattelun voimistumista, etääntymistä aineellisen totuuden tavoitteesta sekä sitä että rikosprosessissa siirrytään kohti neuvoteltua oikeudenmukaisuutta. Syyteneuvottelun säätäminen mukaan suomalaiseen oikeusjärjestelmään ilmentää jopa ikävästi sitä, kuinka keskeisistä periaatteista rikosprosessissa sekä keskeisistä oikeuspoliittisista tavoitteista on tingitty resurssien vähyydestä ja prosessiekonomiasta johtuen. Toisaalta voidaan nähdä, että syyteneuvottelujärjestelmällä on tavoiteltu myös uusia oikeuspoliittisia tavoitteita, kuten ihmisoikeuksien painottamista aiemmin vallalla olleen aineellisen totuuden sijaan. Tällöin painoarvo siirrettäisiin periaatteessa asianomistajan oikeuksien varmistamisesta rikoksesta epäiltyjen oikeuksien painottamiseen. (Linna & Saranpää, 2017, 315 ja 328.)

Syyteneuvottelu on muotoutunut omanlaisekseen jokaisessa sen käyttöön ottaneessa valtiossa, eikä sille ole yhtä tiettyä muotoa. Suomen vuonna 2015 ottama syyteneuvottelujärjestelmä on myös omanlaisensa, eikä se ole suoraan verrattavissa muiden valtioiden järjestelmiin. Periaate on kuitenkin kaikissa maissa sama. Rikoksesta epäilty voi myöntämällä syyllisyytensä nopeuttaa rikosprosessia ja

säästää oikeudenkäyntikuluja. Tästä prosessiekonomiasta tuottavasta teosta palkitaan huomattavasti lievemällä rangaistuksella. (Lindholm 2019,1-2.)

4 MENETTELY

Syyteneuvottelu voidaan jakaa seuraaviin osiin: syyteneuvotteluun, tuomioesityksen tekoon sekä tunnustamisoikeudenkäyntiin. Syyteneuvottelua edeltää kaikissa rikosprosesseissa esitutkinta. Syyteneuvottelussa, tutkinnanjohtajan esityksestä, syyttäjä voi määrätä tutkinnan lopetettavaksi. Syyttäjä voi myös määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta osasta rikoksia tai että esitutkinta lopetetaan. Edellytyksenä on, että tutkittavana on epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampi, jotka ovat saman henkilön tekemiä ja hän on tunnustamalla edistänyt ainakin yhden rikoksen selviämistä. Syyttäjän lisäksi tärkeää ottaa huomioon seuraavat asiat: asian laatu, vaatimukset, käsittelyn todennäköisesti aiheuttamat kustannukset, siihen kuluva aika sekä mahdolliset muut seikat. (Tervonen 2020, 21.)

On mahdollista, että syyttäjä sitoutuu tässä vaiheessa siihen, että hän vaatii rangaistusta rikoslain lievennetyn rangaistusasteikon perusteella (RL 6 luku 8a §). Syyttäjän on mahdollista sitoutua rikoslain mukaiseen sopimukseen myös silloin, kun epäilty on edistänyt tutkittavana olevan yhden rikoksen selvittämistä tunnustamalla teon kokonaan tai olennaisilta osin (ETL 3 luku 10a §).

Syyteneuvottelussa pyritään neuvottelun lopputuloksena ROL 1 luvun 10 §:ssä (670/2014) säädetyn tuomioesityksen tekemiseen. Syyteneuvottelussa ovat mukana syyttäjä, vastaaja sekä vastaajan avustaja. Tuomioesitys voidaan tehdä, kun epäilty on tunnustanut teon sekä suostuu menettelyyn ja kun syyttäjä ja epäilty ovat samaa mieltä syyksiluettavasta rikoksesta. Tämän lisäksi vaatimuksena on asianomistajan suostumus. (ROL 1 luku 10§.)

Syyttäjän tavoitteena on rikosprosessiin tulevat kustannussäästöt ja epäilty tavoittelee lievempää rangaistusta. Aloite tunnustamisoikeudenkäyntiin voi tulla vastaajalta, syyttäjältä tai tuomioistuimelta. Menettelyn käynnistäminen vaatii asianomistajan suostumuksen, ja tätä suostumusta ei voi peruuttaa, toisin kuin vastaajan suostumuksen. (Tervonen 2020, 22.)

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luvun 10 §:n (679/2014) 2- momentin 3-kohdan mukaan syyteneuvottelun edellytyksenä on, että asianomistaja ilmoittaa esitutkinnassa, että hän suostuu kyseiseen menettelyyn. Toisin sanoen asianomistaja voi estää syyteneuvottelun käytön, eikä hänen tarvitse perustella näkemystään. Mikäli asianomistaja on kuitenkin esitutkinnassa ilmoittanut, ettei hänellä ole asiassa rangaistus- tai korvausvaatimuksia, ei asianomistajan suostumus ole enää tarpeellinen. (ROL 1 luku 10 §.)

Syyteneuvottelun jälkeen toimitetaan tuomioistuimelle tuomioesitys (ROL 1:10a 4§). Tunnustamisoikeudenkäynti on lähtökohtaisesti pidettävä 30 päivän kuluessa asian tultua vireille. Kyseisessä oikeudenkäynnissä on sekä syyttäjän että vastaajan oltava henkilökohtaisesti paikalla. Tunnustamisoikeudenkäynnin kulusta on säädetty lakiin oma säädöksensä. (ROL 5b:2§.)

4.1 Yhteistyön vaatimus

Valtakunnansyyttäjän viraston mukaan, tunnustamismenettely vaatii aivan uutta esitutinnan aikaista yhteistyötä syyttäjän, epäillyn avustajan sekä tutkinnanjohtajan välillä. VKSV:n mukaan syyteneuvottelujärjestelmässä on lähtökohtaisesti epäillyllä oltava avustaja, joka valvoo päämiehensä oikeutta neuvotteluissa. Mikäli tilanne vaatii, on syyttäjän huolehdittava puolustajan määräämisestä rikoksesta epäillylle. (VKS ohje 2015:6, 2.) Esitutkintalaissa säädetään, että asianosaisella on oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa (ETL 4:10§). Hallituksen esitys puolestaan lähtee siitä näkemyksestä, että syyteneuvottelussa rikoksesta epäillyllä olisi oltava kyseisessä prosessissa avustaja, eräitä ilmeisen poikkeustapauksia lukuun ottamatta (HE 58/2013 vp,4).

ROL 1:10a:2 säättää että vastaajalle on määrättävä neuvottelua varten avustaja, ellei hän nimenomaan halua edustaa itse itseään asiassa. Ainoastaan siinä tapauksessa, että vastaaja ei ole kykenevä puolustamaan itseään tai on alaikäinen, tulee hänelle määrätä avustaja. Vastaaja ei siis voi edustaa itse itseään, mikäli katsotaan että hän ei ole siihen kykenevä. (ROL 1:10a:2.)

Avustajan käyttäminen on esitutkintalain (ETL 4:10§) mukaan rikoksesta epäillyn oikeus, ei velvollisuus. Lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL 1:10a:2§) on kirjattu linjaus, että päätäntävalta on epäillyllä/ vastaajalla sen suhteen haluaako epäilty edustaa itse itseään neuvottelussa. Kokemukseni mukaan epäillyn halukkuus käyttää avustajaa ei ole läheskään aina myönteinen, siitä koituvista kustannuksista johtuen. Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää lähtökohtana sitä, että syyteneuvottelussa on oltava mukana epäillyn avustaja, mutta mikäli täysvaltainen epäilty ei kuitenkaan halua käyttää avustajaa, olisi lainsäädännön perusteella mahdollista, että epäilty edustaa itseään syyteneuvottelussa (ETL 4:10§ ja ROL 1:10a 2§).

4.2 Menettely esitutkinnassa

Yksi syyteneuvottelua koskeva muutos tehtiin lisäämällä 3:10a esitutkintalakiin. Tämä kyseinen pykälä säätelee esitutinnan rajoittamista tunnustuksen perusteella. Jos henkilö on epäiltynä kahdesta tai useammasta rikoksesta, voi syyttäjä tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta kaikista rikoksista (ETL 3:10a.1§.) Tällä tavoitellaan prosessiekonomisia etuja ja sen on ajateltu soveltuvan erityisesti laajoihin ja vaikeasti selvitettäviin juttuihin. Tätä momenttia jatkaa 2 momentti, jossa käsitellään syyteneuvottelu käytännössä. (Lindholm 2019, 41-42.)

ETL 3 luvun 10 a§ 2 momentin mukaan:

”Jos esitutkintaa rajoitetaan 1 momentin nojalla tunnustuksen perusteella, syyttäjä voi samalla tutkinnanjohtajan esityksestä sitoutua vaatimaan rangaistusta rikoslain 6 luvun 8 a §:ssä tarkoitetun lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti epäillystä rikoksesta, josta esitutkinta toimitetaan. Syyttäjä voi tehdä vastaavan sitoumuksen myös silloin, kun tutkittavana on yksi epäilty rikos, jonka selvittämistä rikoksesta epäilty on edistänyt tunnustamalla sen kokonaan tai olennaisilta osiltaan.”

Kohta ”olennaisilta osiltaan” viittaa siihen, että käsillä olisi vaativa ja pitkäkestoinen kokonaisuus, jonka tutkiminen veisi merkittävän määrän resursseja. Tällöin on riittävää, että rikos tunnustetaan olennaiselta osin tai suurin osa rikoksista tunnustetaan. (Lindholm 2019, 42.)

ETL 3 luvun 10 a§:n tunnustamismenettelyssä tunnustettu teko voi edetä rikosprosessissa kahdella eri tavalla. Asia etenee joko varsinaiseen syyteneuvottelumenettelyyn tai normaaliin oikeuskäsittelyyn, jossa tunnustuksen mukanaan tuoma rangaistuksen alennus otettaisiin huomioon (Mäkelä & Niemi 2017, 2).

Valtakunnansyyttäjänviraston muistion mukaan syyteneuvotteluun ryhtyminen vaatii tutkinnanjohtajan esitystä esitutkinnan aikana. Siinä tapauksessa, että syyttäjä on jo saanut esitutkintalain (ETL 5:1) mukaisen ilmoituksen esitutkinnan aloittamisesta (ETL-ilmoitus), voi myös olla myös syyttäjän vastuulla tunnistaa menettelyyn sopiva juttu (VKSV muistio 2015,1.) Hallituksen esityksen mukaan painotus menettelyn käytössä tulisi olla esitutkinnan aikaisessa tunnustamismenettelyssä. (HE 58/2013 vp, 35.)

Valtakunnansyyttäjänviraston muistiossa korostetaan, että huomion pitäisi kiinnittyä erityisesti prosessiekonomisiin etuihin, joita syntyisi siitä, että epäilty tunnustaa teon jo esitutkintavaiheessa. Valtakunnansyyttäjän virasto lähtee siitä ajatuksesta, että mikäli tutkinnassa on jo kerätty täysi näyttö tai jos kyseessä on vähäinen ja helposti selvitettävä asia, menettelyyn ryhtyminen ei olisi tarkoituksenmukaista. VKSV: n näkemyksen mukaan, tunnustamisoikeudenkäyntiä ei tulisi siis käyttää yksinkertaisissa, selkeissä tai sellaisissa jutuissa, joissa näyttö on vaivatonta hankkia. (VKSV muistio 2015,1.)

Kuulustelun suorittaa myös tunnustamismenettelyssä esitutkintaviranomainen ja se tulisi VKSV:n mukaan videoida, mikäli mahdollista. Linjana on, että jutun syyttäjän olisi hyvä olla mukana kuulustelussa, jossa tunnustus annetaan. Kuultavalle ja tämän avustajalle on kerrottava ensimmäisenä menettelyn edellytyksistä sekä epäillyn oikeuksista. Tässä yhteydessä on myös kerrottava, että kuultavalla on rajoittamaton oikeus perua antamansa tunnustuksensa ja että toisaalta rajoittamispäätöksen kohteena olevan rikoksen asianomistajalla on oikeus toissijaiseen syyteoikeuteen. (VKSV muistio 2015, 2.)

Kuulustelussa on esitettävä kaikki ne todisteet, joita asiassa on esitutkinnassa kerätty, sekä epäillyn puolesta, että vastaan ja ne tulee luetteloida kuulustelukertomukseen. Kuulustelussa on tarkoitus myös ottaa vastaan kuultavan tunnustus sekä mahdolliset uudet todisteet. Nämä tulee dokumentoida tarkasti. Tarkoituksena on, että kuultavan on aina ymmärrettävä tarkasti mitä hän tunnustaa ja millä näytöllä häntä epäillään rikoksesta. (VKSV muistio 2015, 2-3.)

Näytön paljastaminen voi vaarantaa erityisesti sellaisten rikoskokonaisuuksien selvittämisen, joissa on useita epäiltyjä ja rikoksia. Mikäli tutkinnanjohtaja arvioi, että epäillylle ei voida paljastaa kaikkea näyttöä, ei myöskään tunnustamismenettelyyn voida ryhtyä. (VKSV muistio 2015,2.) Edellä läpi käydyn mukaan, tutkinnanjohtajan päätettäväksi jää siis tilannearvio siitä, onko olemassa vaara, että esitutkinta vaarantuu joltain osin, jos epäillylle esitetään kaikki näyttö. Tilanne voi olla esitutkintaviranomaisen kuulustelutaktiikan kannalta hankala, varsinkin jos epäiltyjä on useita.

Syyteneuvottelun ajankohtaa pohdittaessa on muistettava, että syyteneuvottelun aloittaminen ei ole mahdollista ainoastaan esitutkintavaiheessa, vaan se voidaan aloittaa myös esimerkiksi syyteharkintavaiheessa tai myös myöhemmissä prosessin vaiheissa. Toisaalta on selvää, että mitä aikaisemmassa vaiheessa rikosprosessia syyteneuvottelu käynnistyy, sitä enemmän lain tavoitteiden mukaisempaa, eli prosessiekonomiiaa tuovaa se on. Toisaalta rikosprosessin myöhemmässä vaiheessa tutkinnassa on jo kerätty tarpeellinen näyttö rikoksesta, eikä tunnustuksen peruuttaminen johda näytön kannalta enää hankalaan tilanteeseen. (Lindholm 2019, 27.)

5 SOVELTAMISALA

Syyteneuvottelua ei voi soveltaa kaikissa rikostyypeissä esitutkintalain mukaan. Syyteneuvottelua koskevassa lainsäädännössä on neuvottelun ulkopuolelle rajattu rikokset, joista on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi vuotta vankeutta. Rangaistusmaksimin lisäksi menettelyn käyttäminen on poissuljettu rikoksissa, jotka kohdistuvat henkeen tai terveyteen tai seksuaalirikoksissa, jotka kohdistuvat lapseen tai loukkaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Lisäksi ulkopuolelle jää tapaukset, joissa tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii asian käsittelyä esitutkinnassa. (ETL 3:10a.5 §.)

Edellä läpikäydyn lisäksi menettelyssä tulee tehdä harkintaa ottaen huomioon asian laatu, prosessiekonomiset seikat sekä osallisuuskysymykset, jotka liittyvät rikokseen (ROL 1:10.1:n 1 ja 2 §).

Soveltamisala syyteneuvottelussa käytettäviin rikosnimikkeisiin on säädetty ROL 10a §:ssä. Se poisulkee syyteneuvottelun piiristä rikokset, joista on säädetty yli kuuden vuoden vankeusrangaistusmaksimi sekä seuraavat RL 20 luvun 1, 4, 5, 6, 8a ja 8b §:ssä ja RL 21 luvun 4, 5, 6a ja 7-15 §:ssä

säädetyt rikosnimikkeet, jotka ovat raiskaus, törkeä seksuaalinen kajoaminen, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, lapsensurma, pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, lievä pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä kuolemantuottamus, vammantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen, heitteillepano ja pelastustoimen laiminlyönti.

Rikosnimikkeet, jotka poissulkeutuvat syyteneuvottelun piiristä rangaistusmaksimin perusteella, ovat tappo, murha, surma, törkeä raiskaus, törkeä lapsenraiskaus, törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen. Edellä luetellun lisäksi on maksimirangaistuksen perusteella rajattu pois RL 11 luvun sotarikokset ja rikokset ihmisyyttä vastaan, RL 12 luvun maanpetokset ja RL 13 luvun valtionpetokset, osa 25 luvun vapautteen kohdistuvista rikoksista, RL 34 yleisvaarallisista rikoksista, RL 50 luvun 2 § törkeä huumausainerikos ja terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset, joista säädetään rikoslain 34 a luvun 3,4,5 6,7,8 §:ssä säädetyt rikokset.

Syyteneuvottelua voidaan soveltaa myös alaikäisiin henkilöihin, mikäli he ovat kuitenkin jo ylittäneet rikosoikeudellisen vastuun. (Törmänen, 2023, 31.)

5.1 Käytännön soveltaminen

Huomionarvoista on, ettei ryöstöä (RL 31:1) ole luettu mukaan rikoksiin, joiden kohdalla syyteneuvottelu ei olisi mahdollinen. Se tarkoittaa käytännössä sitä, että syyteneuvotteluun ei voida ryhtyä, jos epäilty olisi ainoastaan pahoinpidellyt asianomistajaa. Jos epäilty on syyllistynyt ryöstöön, esimerkiksi hän olisi pahoinpitelyn lisäksi varastanut asianomistajalta rahaa, syyteneuvottelu olisi mahdollinen (Lindholm 2019, 53).

RL 21 luvun ulkopuolelle jää myös muita terveyteen kohdistuvia rikoksia, kuten ihmiskauppa (RL 25:3). Lakivaliokunta nosti mietinnössään edellä mainitut asiakohdat esille niitä kritisoiden, mutta hyväksyi kuitenkin hallituksen esityksen rajauksen lain selvyyteen viitaten. Valiokunnan näkemyksen mukaan, että ongelmia ei pitäisi tulla, koska syyttäjä harkitsee syyteneuvotteluun ryhtymistä ROL 1:10.1 2 kohdan mukaisesti asian laatua painottaen. (Lindholm 2019, 53.)

Oikeustapausten perusteella on nähtävissä, että tyypillisesti syyteneuvottelua on käytännössä käytetty tilanteissa, jossa ankarimmin rangaistavana yksittäisenä rikoksena on ollut jokin talousrikos. Rikosnimikkeinä näissä tapauksissa on ollut ainakin törkeä petos, avunanto törkeään petokseen, tuottamuksellinen rahanpesu, törkeä veropetos, törkeä velallisen epärehellisyys, ostajasäännösten rikkomien ja törkeä varkaus. (Linna 2017, 320.)

5.2 Soveltamisalan laajentaminen

Tällä hetkellä sääntely on Suomessa sellainen, että syyteneuvottelun katsotaan soveltuvan käytettäväksi lähinnä talousrikoksiin. Kansainvälisesti eri syyteneuvottelujärjestelmien keskeisenä soveltamisalana ovat erityisesti törkeät huumausainerikokset. Se tuo merkittäviä säästöjä kustannuksiin ja auttaa eri huumausainerinkien paljastumista. (Teronen 2020, 23.) Suomessa törkeät huumausainerikokset rajautuvat soveltamisalan ulkopuolelle, sillä rikoslain 50 luvun 2 §:n mukaan (1304/1993) törkeästä huumausainerikoksesta on säädetty kymmenen vuoden enimmäisrangaistus. Yhdysvalloissa on pitkät perinteet plea bargain -järjestelmän käytöstä. Sopiminen on käytössä myös huomattavasti laajemmassa muodossa kuin Suomessa. Toisaalta Yhdysvalloissa järjestelmän laaja käyttö ja vahva asema rikosprosessissa on nostanut esiin myös vahvaa kritiikkiä järjestelmää kohtaan. (McConkie 2021, 1051.)

Uusimmissa tutkielmissa nousee esiin syyteneuvottelun laajentamisen puolesta puhuvia seikkoja myös Suomessa. Kyseinen uusi sääntely on tuonut säästöjä ainoastaan sitä kautta, että tuomioistuin-vaiheet ovat lyhentyneet. Muita prosessiekonomisia tavoitteita ole saavutettu. Vuonna 2023 syyteneuvottelujärjestelmä on ollut voimassa jo noin kahdeksan vuotta, jolloin tavoitellut säästöt tulisi olla jo nähtävissä. Koska havainnot järjestelmän toimivuudesta prosessiekonomian suhteen ovat olleet vähäisiä, on tarpeen pohtia kyseisen prosessin kehittämistarpeita. (Törmänen 2023, 46.)

Törmänen (2023, 27) nostaa tutkielmassaan esiin sen vaihtoehdon, että syyteneuvottelun käyttöalaa laajennettaisiin siten, että se ei olisi riippuvainen rikosnimikkeestä. Tällöin menettelyn käyttö olisi juostavampaa ja paljon yleisempää. Norjassa käytössä olevasta mallista voidaan tehdä päätelmä, että kun volyyymi saadaan suureksi, myös prosessiekonomiset hyödyt ovat suuria. Suomessa ei soveltamisalaa tarvitsisi kuitenkaan laajentaa kirjallisen menettelyn piirissä oleviin rikoksiin, koska niiden osalta on jo käytössä toimiva järjestelmä. (Törmänen 2023, 27.)

Säästöjä rikosprosessista tarvitaan koko ajan enemmän, koska valtio ei pysty rahoittamaan tarvittavissa määrin nykyistä järjestelmää. Tässä tilanteessa tulisi harkita sitä, että syyteneuvottelun piiriin kuuluisi myös vaikeammin selvitettäviä rikoksia, kuten törkeitä huumausainerikoksia, jolloin päästäisiin prosessiekonomisiin tavoitteisiin. Säästöjä tulisi hakea sieltä, mistä ne ovat oikeasti haettavissa. (Törmänen 2023, 48.)

Kansainvälisesti on siis kohdistettu syyteneuvottelua erityisesti törkeään huumausainerikokseen. Sen poisjättäminen Suomen järjestelmästä on ollut prosessiekonomisten säästöjen hakemisen kannalta iso miinus. On katsottu, että suurten säästöjen lisäksi se olisi tuonut apua myös myyntiportaiden paljastumiseen. Tällä hetkellä on päätös siitä, että näissä tapauksissa et voi saada tunnustuksen perusteella huojennusta tuomioon, viestii siitä, ettei tunnustamista kyseisissä rikoslajeissa pidetä toivottavana. (Saari 2023, 23.)

Suomessa ajatus siitä, että törkeä huumausainerikos liitettäisiin syyteneuvottelun piiriin, on saanut viime aikoina enenevässä määrin kannatusta. Näkemystä on tukenut mm. se seikka, että kyseisissä rikoksissa ei ole asianomistajaa. Tällöin voidaan katsoa, että kyseessä on asia, joka on valtion ja puolustuksen välinen sopimusasia. Selvää on joka tapauksessa, että mikäli törkeä huumausainerikos liitettäisiin syyteneuvottelun piiriin, toisi se hyvin hyödynnettynä merkittäviä säästöjä kustannuksiin ja auttaisi selvittämään laajojakin tapauksia. Toisaalta on nostettu esiin huolta siitä, että järjestelmässä syntyy riski sille, että yksi henkilö ottaa vastatakseen muiden tekoja. Tämä riski on tosin olemassa jo nykyisessä järjestelmässäkin. (Saari 2023, 23.)

Törmäsen (2023, 52) mukaan, mikäli syyteneuvottelun laajentamista lähdetään pohtimaan prosessiekonomisista lähtökohdista, on tärkeää, että mukana pohdinnassa pidetään seuraavat näkökulmat: itsekriminointisuoja, yhdenvertaisuus ja tasapuolisuus, julkisuus -ja ihmisoikeusveloitteet sekä prosessuaalisen- ja aineellisen totuuden ero.

Itsekriminointisuoja on huomioitava siten, että syyttäjällä on oltava esittää rikoksesta epäiltyä vastaan sellaista näyttöä, joka ei perustu pelkästään siihen, että epäilty on luopunut itsekriminointisuojustaan eli tunnustanut. Näyttö ei siis voisi perustua pelkkään tunnustukseen, jonka saamiseksi on käytetty pakkoa tai painostusta. Yhdenvertaisuuden aukoton toteutuminen lienee reaalimaailmassa mahdollista, mutta mahdollisimman pitkälle yhdenmukaisuuden periaatteessa päästäisiin sillä, että voitaisiin vaatia syyteneuvottelun käyttöä, kun tietyt edellytykset täyttyvät. Kysymyksiä voisi herätä myös julkisuuteen liittyen, mikäli soveltamisalaa laajennetaan. Olisiko menettelyyn suostuminen keino välttää asiaan liittyvä julkisuus? Toisaalta viranomaisten toiminta on jo nyt lähtökohtaisesti julkista ja syyteneuvottelusta laadittu muistio kuuluu myöskin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuintoimissa annetun lain (2008/370) piiriin. Myös kysymystä siitä, ollaanko siirtymässä aineellisesta totuudesta kohti prosessuaalista totuutta, on tarpeen pohtia. (Törmänen 2023, 52.)

6 TUNNUSTAMISEN VAIKUTUKSIA

Rikoslain 6 luvun 8a §:ssä säädetään rangaistusasteikon lieventämisestä tunnustuksen perusteella. Sen mukaan käytetään lievennettyä rangaistusasteikkoa, silloin kun tekijä on myötävaikuttanut rikoksen selvittämiseen siten kuin ROL 1:10 §:ssä, 10a §:ssä säädetään sekä ETL 3:10a §:ssä säädetään. Kyseisiä lainkohtia on avattu tarkemmin edellä kappaleissa 3,4 ja 5. Silloin kun määrätään tuomio näillä perusteilla, voidaan tekijälle tuomita enintään kaksi kolmasosaa rikoksen rangaistuksen enimmäismäärästä. Vähintään tuomitaan kuitenkin rikoksesta säädetty vähimmäismäärä. Syyttäjä voi sitoutua syyteneuvottelussa vaatimaan tuomiota RL 6 luvun 8a §:ssä säädetyn lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti. (RL 6:8a §.)

Tuomion lieventämisperusteet rikoslain 6 luvun 3§ 6 kohdan perusteella perustuvat joko tekijän ja asianomistajan välillä saavutettuun sovintoon tai siihen, että tekijällä on ollut pyrkimys poistaa tai estää rikoksensa vaikutuksia. Lieventämisperuste voi perustua myös epäillyn pyrkimykseen edistää rikoksensa selvittämistä. (RL 6:3:6 §.) Kyseisessä pykälässä nousee esiin useampaan otteeseen sana tekijän pyrkimys, joka näkemykseni mukaan viittaa tekijän aktiiviseen oma-aloitteeseen toimintaan, jonka tarkoituksena on estää rikoksen vaikutuksia ja sen selviämistä.

6.1 Vastuunoton palkitseminen

Tapani ja Tolvanen ovat tuoneet esiin näkökulman vastaajan osallistumisesta prosessiin ja tämän palkitsemisen. Syyteneuvottelun yhtenä funktiona voidaan nähdä vastaajan ottavan vastuuta teostaan ja pyrkivän myötävaikuttavan rikosvastuun toteutumiseen. Tällainen osallistuminen ja asenne nähdään positiivisena ja tulisi palkita (Tapani-Tolvanen 2015, 236). Korkein oikeus on todennut, että tekijän vastuunotto teostaan voidaan nähdä myönteisenä asiana. Vastuunottona pidetään teon tunnustamista ja korvausten maksamista. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön mukaan oma-aloitteinen rikoksesta kertominen ja rikoksen selvittäminen ovat katsottu vastaajan eduksi. (KKO 2011:102, kohta 31.)

Edellä läpi käydyn mukaisesti, sekä oikeuskirjallisuudesta että oikeuskäytännöstä on nähtävissä, että teon myöntämisen katsotaan olevan seikka, millä tekijä ottaa vastuuta teostaan. Vastuunottoa rikosasiassa olisi edellä mainittujen näkemysten mukaan tunnustaminen ja korvausten maksaminen ja vastuunotosta tulisi palkita alennetulla rangaistuksella.

6.2 Syyteneuvottelun käyttöönoton vaikutus lieventämisperusteeseen

Seuraavaksi läpi käytävien tapausten perusteella tunnustamiselle annetaan nykyään todella suuri painoarvo syyteneuvottelun käyttöönoton myötä ja se on nähtävissä KKO:n ratkaisuissa. Mikäli asia on kaikin puolin syyteneuvotteluun sopiva, ja syytetty tunnustaa teon, lievempi tuomio tulee ikään kuin automaationa. Kyseessä voidaan katsoa olevan selvä muutos tunnustamisen arvostamisessa ja sen tuomassa lievemässä tuomiossa. KKO onkin muuttanut linjaansa tunnustamisen arvostamisen osalta selvästi syyteneuvottelumenettelyn käyttöönoton jälkeen.

Tapauksessa 2018:2 KKO sovelsi lieventämisperustetta kyseisessä kirjanpito- ja petosrikostapauksessa. Tapauksessa syytetty A oli tunnustanut tekonsa ja antanut ilmi seikkoja, jotka eivät olleet vielä viranomaisen tiedossa. KKO katsoi, että A oli nopeuttanut toiminnallaan rikoksen selvittämistä ja tästä toiminnasta oli koitunut prosessiekonomisia etuja. Käräjäoikeus ja hovioikeus olivat puolestaan katsoneet, ettei lieventämisperustetta tullut soveltaa, koska verotarkastus oli jo alkanut. Tämän lisäksi A:n osallisuus tekoon oli ollut selvillä alusta asti. Alempien oikeusasteiden tulkinta oli

se, ettei tekijä tuonut tunnustuksellaan uutta tietoa esiin. KKO:n mukaan A:n oli toiminnallaan helpottanut rikoksen selvittelyä siinä määrin, että se alensi A:lle määrättävää rangaistusta. KKO totesi myös, että tässä tapauksessa lieventämisperusteen soveltaminen oli linjassa syyteneuvottelumenettelyn ja yleisen yhdenvertaisuusperiaatteen kanssa. Tässä tapauksessa kyseessä olevat rikokset ovat sellaisia, joihin myös syyteneuvottelua koskevat lainkohdat soveltuvat.

KKO 2018:60 tapauksessa oli puolestaan kysymys törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Korkein oikeus päätyi soveltamaan RL 6 luvun 6 §:n 3 kohdan lieventämisperustetta. Korkein oikeus päätyi tuomiossaan erilaiseen ratkaisuun kuin käräjäoikeus ja hovioikeus oli päätenyt. Korkeimman oikeuden päätöksen mukaan sillä, että tekijä ei ole oma-aloitteisesti tunnustanut ja tuonut esiin uutta näyttöä, ei ole merkitystä lieventämisperusteen soveltamisen kannalta.

Korkein oikeus (KKO 2018:60) katsoi, että aiemmin tiukat vanhemmassa oikeuskäytännössä olleet tulkinnat siitä, että tunnustus tulisi olla oma-aloitteinen ja sen sisällöllä olisi oltava merkittävä vaikutus jutun selviämisen kannalta, ei ole enää vaatimuksena. Korkeimman oikeuden mukaan nämä vaatimukset eivät ole enää rikosoikeudellisesti perusteltavissa. KKO perustelee päätöstään sillä, että syyteneuvottelun soveltamisessa on käytössä huomattava, yleensä yhden kolmasosan alennus rangaistukseen, ja neuvottelu on käytössä vielä hyvin myöhäisessä vaiheessa rikosprosessia. Tämän vuoksi KKO:n näkee, että kyseinen soveltamiskäytäntö ulottuu myös siihen, että lieventämisperusteen soveltaminen ei yleisestikään vaadi enää oma-aloitteisuutta tai sitä, että epäillyn motiivilla selvittää asiaa olisi painoarvoa.

KKO:n mukaan sille, missä vaiheessa rikosprosessia rikoksen selvittämistä koskeva toiminta tapahtuu, ei voida enää antaa aiemman mukaista merkitystä syyteneuvottelumenettelyn käyttöönoton vuoksi. Toisin sanoen nykyisellään tunnustus tulee palkita, vaikka se tulisi vasta prosessin aivan loppuvaiheessa eikä toisi merkittävästi lisää uutta tietoa. Lisäksi KKO ei enää edellyttänyt, että rikoksen selvittämisen edesauttaminen olisi koskenut kaikkia syytekohtia. Kyseistä linjanvaihdosta voidaan pitää merkittävänä. (Lindholm 2019, 42.)

On huomionarvoista, että korkeimman oikeuden päätöksessä syyteneuvottelun käyttöönoton vaikutus on siis ulottunut törkeään lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö rikokseen, joka ei ole rikos johon syyteneuvottelua koskevat lainkohdat soveltuvat. KKO linjasi tässä päätöksessään, että syyteneuvottelun käyttöönoton myötä myöskään rikoslain mukaisen lieventämisperusteen soveltamiseen ei enää edellytetä niin vahvaa tekijän tahtotilaa tuoda uutta näyttöä esiin ja selvittää asiaa. (Lindholm 2019, 42.)

Yhteenvedona kyseiset korkeimman oikeuden päätökset linjaavat, että syyteneuvottelujärjestelmän käyttöönoton myötä, tunnustuksen tapahtuman vaiheella ei ole enää suurta painoarvoa eikä enää edellytetä sitä, että rikoksen selvittäminen edesauttaa kaikkia syytekohtia. Tekijän oma-aloitteisuus ei ole enää vahva edellytys neuvottelulle ja uuden järjestelmän myötä katsotaan, että syyteneuvottelun

vaikutus voi ulottua lieventämisperusteena myös esim. seksuaalirikoksiin, jotka sinänsä on jätetty syyteneuvottelun soveltamisen ulkopuolelle lainsäädännössä. Näin ollen voidaan todeta, että syyteneuvottelujärjestelmän käyttöönoton vaikutukset ulottuvat laajemmalle, kuin suoraan siihen valittuihin rikosnimikkeisiin. Edellä mainitussa tuomiossa (KKO 2018:60) kyseisen tapauksen lieventämisperusteen soveltaminen oli KKO:n mukaan linjassa syyteneuvottelumenettelyn ja yleisen yhdenvertaisuusperiaatteen kanssa.

7 ESITUTKINNAN TOIMITTAMISEN LAAJUUS

Esitutinnan aloittamiskynnys on määritelty siten, että esitutkinta on toimitettava silloin kun on syytä epäillä, että on tehty rikos (ETL 3:2.1). Esitutinnan aloituskynnys on siis asetettu melko alhaiseksi. Rikosasiassa esitutkinta on aina ensimmäinen vaihe ja siinä hankitaan näyttö asian käsittelyyn.

Esitutkinnassa hankitaan näyttö myös mahdolliseen syyteneuvotteluasiaan. Näkemykseni mukaan sen toimittamisen tarpeellinen laajuus ja siinä hankitun näytön laatu ja määrä ovat erittäin oleellisia asioita.

7.1 Esitutkinnassa selvittävät asiat

Esitutkintalain mukaan esitutkinnassa selvitetään asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat. Asian laadun edellyttämällä tavalla viittaa siihen, että esitutkintatoimet suhteutetaan tutkittavana olevaan rikokseen. Monimutkaisen ja vakavan rikoksen tukinta on huomattavasti laajempaa kuin yksinkertaisen näpistyksen. (ETL 1:2.1,1.)

Lain mukaan esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianomaisten etujen valvominen voidaan hoitaa asiaan kuuluvalla tavalla, ja että pääkäsittelyssä on mahdollista ottaa vastaan todistelu kerralla tai vaihtoehtoisesti asia pitää voida tarvittaessa pystyä ratkaisemaan kirjallisessa menettelyssä. (ETL 1:2.2.)

Esitutkinnan vaatimukset suhteessa syyteneuvottelun käyttöön herättävät siis edellä läpi käydyn perusteella perustellusti kysymyksiä siitä, kuinka laajasti esitutkinta tulisi suorittaa sellaisessa tilanteessa, kun epäilty on tunnustanut teon ja asianosaiset suostuvat asian käsittelyyn syyteneuvottelumenettelyssä.

Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan on asian valmistelussa otettava huomioon se seikka, että pääkäsittelyssä on oltava mahdollista ottaa vastaan todistelu kerralla. Mikäli esitutkintaa

rajataan tai sitä ei toimiteta ollenkaan tunnustuksen perusteella ja vastaaja peruuttaa tunnustuksensa prosessin myöhemmässä vaiheessa, voidaan olla siinä tilanteessa, että epäiltyä vastaan ei ole juuri muuta näyttöä kuin peruttu tunnustus. Tällöin muun muassa vaatimus pääkäsitteilyn mahdollisuudesta ottaa vastaan todistelu yhdellä kertaa voi jäädä toteutumatta. (Tervonen 2020, 33-34.)

7.2 Syyttömyysolettama

Esitutinnan toimittamisen laajuutta mietittäessä on otettava huomioon myös objektiivisuusvaatimuksen asettamat vaatimukset (ETL 4:1). Objektiivisuusperiaate tarkoittaa, että esitutinnassa on selvítettävä ja otettava huomioon sekä epäillyn puolesta että vastaan vaikuttavat seikat ja todisteet.

Lain vaatimaa objektiivisuusvaatimusta ei noudateta kovinkaan tarkasti, mikäli esitutinnassa jätetään selvittämättä seikkoja, jotka voisivat puhua vastaajan puolesta ja tyydytään siihen, että tunnustus on riittävä näyttö epäillyn syyllisyydestä. Tämä oletus on ristiriidassa syyttömyysolettaman kanssa, jonka mukaan rikoksesta epäiltyä tulee kohdella esitutinnassa syyttömänä (ETL 4:2). Kun pohditaan esitutinnan toimittamisen tarvetta ja sen laajuutta, tulisi harkita asiaa myös objektiivisuusperiaatteen vaatimusten kannalta. (Tervonen 2020, 33-34.) Näkemykseni mukaan, mikäli haemme prosessiekonomiaa esitutinnasta siten, että näyttöä jätetään hankkimatta, jää samalla myös epäiltyjen puolesta puhuvaa näyttöä saamatta. Esitutkintaviranomaisen on vaikea täyttää syyttömyysolettaman vaatimuksia, mikäli syyteneuvottelun myötä jätetään näyttöä hankkimatta ja samalla epäillyn puolesta puhuvaa näyttöä.

Suomessa syyttömyysolettamasta on säädetty kansallisen lain tasolla esitutkintalaissa, ja sen mukaan rikoksesta epäiltyä on kohdeltava esitutinnassa syyttömänä. Kansallisen lain lisäksi syyttömyysolettamasta säännellään Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kappaleessa sekä kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 2 kappaleessa. Näissä molemmissa säädetään, että rikoksesta epäiltyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. Ketään ei siis saa kohdella rikokseen syyllisenä ennen kuin tuomioistuin on antanut syyllisyydestä tuomion. Syyttömyysolettama ulottuu tuomioistuintoiminnan lisäksi esitutkintaan ja syyteharkintaan, joissa rikoksesta epäillyllä on oikeus syyttömyysolettamaan.

8 TUNNUSTUKSEN JA SUOSTUMUKSEN SITOVUUS

Lain esitöiden mukaan ja oikeudenkäymiskaaren nojalla on vakiintunut näkemys, että tunnustus voidaan peruuttaa (HE 58/2013, 34 ja 41). Syyttäjä voi puolestaan perua sitoumuksensa vaatia lievempää rangaistusta, mikäli tunnustus perutaan tai mikäli asiassa ilmenee uutta, jonka mukaan päätös tai

sitoumus on perustunut virheellisiin tai puutteellisiin tietoihin (ETL 3:10a.4§). Syyttämättäjättämispäätös voidaan puolestaan perua, mikäli asiassa on ilmennyt uutta selvitystä, jonka mukaan päätös on perustunut oleellisesti virheellisiin tai puutteellisiin tietoihin (ROL 1:11.2 §).

Lain valmisteluvaiheessa on pyydetty lausuntoja aiheesta eri viranomaisilta. Oikeusministeriön laatimassa arviomuistiossa syytteestä sopimisesta on koottu lausuntotiivistelmä, jossa eri viranomaiset ovat vuonna 2010 ottaneet kantaa plea bargain -sopimisesta suomalaisessa lainsäädännössä. Poliisihallinto on tuolloin nostanut esiin omassa lausunnossaan sen seikan, että rikoksesta epäillyn tunnustuksen todistusvoimaa tulisi painottaa enemmän ja pohtia sen sitovuutta. Muussa tapauksessa poliisi ei voi luopua esitutkinnan alkuvaiheessa todisteiden hankkimisesta. Poliisi joutuisi suorittamaan yhtä laajan esitutkinnan kuin ennenkin peläten, että tunnustus tullaan perumaan myöhemmässä vaiheessa. Tällöin esitutkintaprosessi ei kevenisi nykyisestään. Poliisihallitus on tuolloin ottanut kantaa, että syytteestä sopiminen olisi vaikeasti sovellettavissa suomalaiseen oikeusjärjestelmään siten, että se nopeuttaisi esitutkintaa ja säästäisi myös esitutkintaviranomaisten resursseja. (OMML 47/2010, 15.) Näkemykseni mukaan tämä kannanotto on enteillyt hyvin nyt käsillä olevia ongelmia sen osalta, että nykyinen järjestelmä ei kevennä esitutkintaviranomaisen prosessia.

Poliisihallitus on lausunnossaan luetellut keinot, joita tulisi syytteestä sopimisen lainsäädännössä huomioida, jotta järjestelmä olisi esitutkintaviranomaisen kannalta prosessiekonomiaa edistävä. Poliisihallitus on nostanut esiin tärkeinä kohtina; syytteestä tulisi voida sopia jo esitutkinnan alkuvaiheessa, tunnustamisen painoarvoa tulee selkeästi vahvistaa, tehty rikos luettaisiin tekijänsä syyksi lainkäyttöviranomaisen toimenpitein, asianomistajan tulee suostua menettelyyn ja asianomistajan oikeudet rikoksesta johtuvien yksityisoikeudellisten korvausten saamiseen tulee turvata. (OMML 47/2010, 15.)

8.1 Valtakunnansyyttäjän viraston ohjeistus suostumuksen ja tunnustuksen sitovuudesta

Valtakunnansyyttäjänvirasto ohjaa muistiossaan, että epäillyllä on rajoittamaton oikeus peruuttaa menettelyyn antamansa suostumus sekä tunnustus. Muistiossa viitataan siihen, että kyseinen oikeus rajoittaa järjestelmän käyttöalaa ja että syyttäjän täytyy olla varautunut hankkimaan tunnustetusta rikoksesta tuomitsemiseen riittävä näyttö. Tämä näyttö on hankittava muistion mukaan siltä varalta, että tunnustus myöhemmin peruutetaan. Syyttäjä voi tunnustuksen peruuttamisesta johtuen palauttaa asian esitutkintaan näytön hankkimiseksi. (VKSV 2015 muistio, 22.)

Kyseinen valtakunnansyyttäjänviraston linjaus on edelleen voimassa, mutta tämän jälkeen on saatu korkeimman oikeuden ratkaisu (KKO 2017/82). Seuraavaksi läpi käytävä ratkaisu linjaa sekä tunnustuksen että suostumuksen peruuttamisen mahdollisuuksia.

8.2 Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2017:82 suostumuksen ja tunnustuksen sitovuudesta

ROL 1:10.2,1 mukaan tuomioesityksen tekemisen edellytyksenä on vastaajan tunnustus, sekä vastaajan suostumus asian käsittelyyn tunnustamisoikeudenkäynnissä. Laissa ei ole suoraan säädetty tunnustuksen ja suostumuksen sitovuudesta syyteneuvotteluun liittyen, mutta oikeuskäytännössä on korkein oikeus jo joutunut arvioimaan suostumuksen sitovuutta sekä ottamaan kantaa myös tunnustuksen sitovuuteen (KKO 2017:82). Kyseinen ratkaisu linjaa kyseisessä ratkaisussa tunnustuksen ja suostumuksen peruuttamista hovioikeus vaiheessa.

Kyseessä olevassa ratkaisussa (KKO 2017:82) oli käsittelyssä ollut talousrikosasia. Kyseistä rikosta oli käsitelty tunnustamisoikeudenkäynnissä. A oli saanut käräjäoikeuden tunnustamisoikeudenkäynnissä tuomion, josta hän päätti valittaa. Tämän valituksen yhteydessä A on myös halunnut peruuttaa suostumuksensa siihen, että asia käsitellään tunnustamisoikeudenkäynnissä. Suostumuksen peruuttamisen seurauksena, hovioikeus oli jättänyt asian tunnustamismenettelyn ja siirtynyt käsittelemään asiaa syyttäjän haastehakemuksen pohjalta. Hovioikeus oli siis katsonut, että kun suostumus on peruttu, käsitellään asia oikeudenkäynnissä rikosasioissa säädettyssä järjestyksessä. (KKO 2017:82.)

Korkein oikeus on päätöksessään KKO 2017:82 päätenyt siihen, että suostumusta ei voisi peruuttaa enää muutoksenhakuasteessa. Korkein oikeus viittaa ratkaisussaan hallituksen esityksessä selkeästi ilmaistuun lainsäätäjän tahtoon. (KKO 2017:82.) Hallituksen esityksen mukaan on vakiintuneesti katsottu, että tunnustus voidaan peruuttaa. Näin on katsottu olevan oikeudenkäymiskaaren nojalla. Vaikka tunnustus olisi lähtökohtaisesti toivottavaa perua viimeistään tunnustamisoikeudenkäynnissä, on se mahdollista perua myös myöhemmin (HE 58/2013 vp, 34 ja 41).

Korkein oikeus on siis ratkaisussaan KKO 2017:82 antanut selkeän päätöksen suostumuksen ja tunnustuksen perumiseen. Suostumuksen peruminen ei ole mahdollista enää muutoksenhakuasteessa, mutta tunnustus voidaan perua missä vaiheessa prosessia tahansa. Näkemykseni mukaan mahdollisuus tunnustuksen perumiseen vie pohjaa syyteneuvottelun prosessiekonomisilta tavoitteilta ja on omiaan aiheuttamaan epäselvyyttä prosessiin läpikäyntiin. (KKO 2017:82.)

9 SYYTENEUVOTTELUN ONGELMAKOHTIA

9.1 Yhdenvertaisuus

Syyteneuvotteluun liittyy ongelmakohtia, jotka liittyvät esimerkiksi vaatimukseen vastaajien yhdenmukaisesta kohtelusta. Syyteneuvottelun kautta on mahdollista, että vastaajille tuomitaan samankaltaisista rikoksista eri tuomio ja syyt tähän ovat lähinnä sattumanvaraisia. Tämä sattumanvaraisuus saada syyteneuvottelun tuoma etu muodostuu muun muassa avustajan ammattitaidosta, viranomais-ten resursseista ja ammattitaidosta. Lisäksi merkitystä on rikoksen muodolla ja laajuudella, sekä epäillyn valmiuksilla ymmärtää oma etunsa kyseisessä tilanteessa. Myös asianomistajan asemaa on pidetty ongelmallisena syyteneuvottelussa. (Linna 2017, 316.)

Yhdenvertaisuuden kannalta voi olla ongelmallista myös se, että syyteneuvottelu soveltuu vain tietynlaisiin rikoksiin. Rikoslajikohtainen soveltamisalan raja on perustuslakivaliokunnan hyväksymä oikeuspoliittinen valinta, joka Lindholmin mukaan on perusteltavissa sillä, että syyteneuvottelun ulottaminen koskemaan erityisherkkiä oikeushyviä olisi vähintäänkin kyseenalaista (Lindholm 2019, 53). Näillä erityisherkillä oikeushyvillä viitataan aiemmin läpikäytyihin syyteneuvottelun ulkopuolelle jätettyihin rikoslajeihin.

Lainvalmisteluprosessista näkyy myös se, että kyseistä prosessioikeudellista lainsäädäntöä säädettäessä, on asiassa jäänyt säätämättä muutoksenhakumenettelyn näkökulmia. Lainvalmistelussa on nähtävissä erilaisia näkökohtia, jotka ovat muutoksenhaun kannalta merkityksellisiä. Kokonaan kuitenkin on jätetty ottamatta kantaa siihen, onko tunnustamisoikeudenkäynti ja syyteneuvottelu mahdollisia ensi kertaa vielä hovioikeudessa. Käytännössä hovioikeudet ovat suhtautuneet asiaan kirjavasti ja päätöksiä löytyy sekä puolesta että vastaan. (Linna 2017, 328- 329.)

9.2 Esitutinnan ja syyteneuvottelun välisestä ristiriidasta ja yhteensovittamisesta

Rikosprosessissa on tavoitteena yleisesti ottaen ollut aineellisen totuuden selvittäminen, eli tavoite on ollut selvittää mitä asiassa on todella tapahtunut ja kuka on rikoksen tekijä. Lisäksi prosessin lopullisena tavoitteena on pidetty oikeudenkäynnin varmuutta. Rikosprosessissa aineelliseen totuuteen pyrkimisellä on siis tavoitteena rikosvastuun toteutuminen, joka tarkoittaa rikoksen selvittämistä sekä syyllisen tuomitsemista. Lisäksi aineellisella totuudella pyritään varmistamaan, ettei syyttömiä tulisi tuomituksi. Syyteneuvottelun tavoitteena on ennen kaikkea prosessiekonomia. Tämä tarkoittaa käytännössä rikosasioiden mahdollisimman nopeaa käsittelyä ja resurssien kohdentamista. Prosessiekonomisten periaatteiden mukaan tulisi jättää tarpeettomat toimet tekemättä. Toisaalta toimet, jotka ovat välttämättömiä, tulisi suorittaa vain välttämättömässä laajuudessa. Asian käsittelyssä tulisi korostaa joutuisuuden vaatimusta sekä kustannustehokkuutta. (Tervonen 2020,11.)

Prosessieconomian näkökulmasta katsotaan, ettei kustannustehokkuuden vuoksi olisikaan järkevää tavoitellakaan enää täydellistä oikeusvarmuutta vaan prosessin tulisi olla nopeampi ja edullisempi. Tästä lähtökohdasta katsottuna ei olisi enää ongelmallista, ettei prosessi tuota täysin aineellisesti oikeaa lopputulosta. Käsillä on siis aivan uusi linja suomalaisessa oikeusjärjestelmässä, jonka mukaan tulisi hyväksyä täysin aineellisesti oikea tulos vaan järjestelmän tuoma prosessieconomia arvotetaan tätä korkeammalle. (Tervonen 2020,14.)

Oikeusvarmuus ja prosessieconomia ovat siis jossain määrin ristiriidassa keskenään, mutta Tapani ja Tolvanen nostavat esiin, että näin ei välttämättä aina ole. Mikäli rikosasia saadaan käsiteltyä nopeasti, asianosaiset muistavat tapahtumat paremmin kuin pitkään venyvissä prosesseissa. Lisäksi hitaasti etenevä prosessi lisää asianosaisten kustannuksia sekä vähentää lopputuloksen merkitystä asianosaisille. (Tapani-Tolvanen 2004,161.)

9.3 Minkälaisissa rikosasioissa syyteneuvottelua tulisi soveltaa?

Syyteneuvottelun on katsottu soveltuvan erityisesti laajoihin talousrikoksiin, joiden aikaa vievästä tutkinnasta saataisiin kustannussäästöjä tunnustamismenettelyn kautta. Kuitenkin erityisesti vaativissa talousrikosasioissa saadaan vasta kattavan esitutinnan kautta selville rikoshyödyn määrä sekä voidaan jäljittää rikoshyötyä. Jos vastaaja voi välttyä esitutinnan jatkamiselta tunnustamalla rikoksen, voi osa rikoshyödystä jäädä selviämättä ja kadoksiin. Yhteiskunnalle tulee tällaisessa tilanteessa resurssisäästöjä, mutta mikäli epäilty voi näin välttyä suurien rikoshyötymäärien konfiskoinnilta, on tämä omiaan heikentämään rangaistuksen ennalta estäviä vaikutuksia. Tällaisessa tilanteessa tuomittu rangaistus voi olla hyvin pieni siitä saatuun taloudelliseen hyötyyn verrattuna. (Tervonen 2020, 35.)

Lievemmissä rikosasioissa on katsottu, että juttu voidaan ratkaista pelkän tunnustuksen perusteella. Pelkkä tunnustus riittää näytöksi, eikä muuta näyttöä välttämättä tarvita. Näin ollen tutkinnan toimittamisen laajuus määräytyisi tapauksen olosuhteista sekä odotettavissa olevasta rangaistuksesta. Syyttäjää velvoittaa selvittämistaakka sekä syyteneuvottelussa että täysmittaisessa rikosprosessissakin. (Tervonen 2020, 36 ja 38.)

Yleisesti vastaajan tunnustus katsotaan painavaksi näytöksi tunnustamisoikeudenkäynnissä, mutta vastaajalla on oikeus perua tunnustuksensa prosessin missä vaiheessa tahansa, jolloin selvittämistaakka voi nousta aivan yhtä korkeaksi kuin täysmittaisessa rikosprosessissa. Mikäli asiaa ei voida käsitellä syyteneuvottelussa vastaajan tunnustuksen peruuntumisen takia, on syyttäjän saatava riittävä todistelu myös täysmittaiseen oikeudenkäyntiin. (Tervonen 2020, 36 ja 38.) Edellä läpi käydyn perusteella näyttäisi siltä, että syyteneuvottelu voisi käytännössä sopia paremmin lievempiin rikoksiin, joissa todistelun hankkiminen jälkikäteen ei olisi niin työlästä. Syyteneuvottelun käyttäminen lievimpiin rikoksiin ei kuitenkaan välttämättä palvele lainsäätäjän alkuperäistä tahtoa, jonka mukaan järjestelmällä pyritään mahdollisimman suuriin prosessieconomisiin etuihin.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

10.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Otin tavoitteekseni vastata neljään eri tutkimuskysymykseen tässä työssäni. Mielestäni olen onnistunut vastaamaan näihin kysymyksiin hyvin. Olen löytänyt kysymyksiin vastauksia ja eri näkökulmia. Vaikka syyteneuvottelu voi lähtökohtaisesti kuulostaa asialta, joka koskettaa lähinnä syyttäjälaitosta, olen halunnut tässä työssä katsoa kyseistä prosessia nimenomaan esitutkintaviranomaisen kannalta. Olen halunnut löytää näkökulmia siihen, miten syyteneuvottelu toimii suhteessa poliisityöhön ja miten lainsäätäjä on ajatellut prosessin vaikuttavan esitutkintaan. Tämän työn myötä on tullut selväksi, että myös poliisin olisi hyvä ymmärtää mistä tässä prosessissa on kyse ja kuinka se tulisi huomioida esitutkinnassa.

Olen käsitellyt ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä sitä, mitä syyteneuvottelu tarkoittaa. Syyteneuvottelu on tämän työn aikana selkeytynyt menettelyksi, jossa tuomioesityksessä syytetty tunnustaa rikoksen ja syyttäjä sitoutuu vaatimaan rangaistusta lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti. Mikäli asianosaiset suostuvat, voidaan tuomioesitys käsitellä varsinaista pääkäsittelyä toimittamatta tai erityisessä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Todistelua ei tarvitse esittää yhtä laajasti kuin normaalissa pääkäsittelyssä, koska vastaaja on tunnustanut. Syyteneuvottelun tavoitteena on vähentää muun näytön tarvetta, jolloin esitutkinta kevenee, ja myös esitutkinnassa saavutettaisiin resurssisäästöjä.

Syyteneuvottelu menetelmänä on käytössä useissa eri maissa omanlaisenaan. Periaate on kuitenkin kaikissa maissa sama. Rikoksesta epäilty voi myöntämällä syyllisyytensä nopeuttaa rikosprosessia ja säästää oikeudenkäyntikuluja. Tästä prosessiekonomiasta tuottavasta teosta palkitaan huomattavasti lievemmillä rangaistuksella. Toisaalta tavoitteena ei ole, että tunnustamisesta seuraisi kaikissa tapauksissa menettelyn käyttö tai lievennystä rangaistuksen mittaamiseen. Prosessiekonomisten seikkojen lisäksi on katsottu, että syyteneuvottelu olisi myös linjassa vallitsevien kriminaalipoliittisten tavoitteiden kanssa. Näitä tavoitteita ovat rikoksista johtuvien kustannusten ja kärsimysten vähentäminen sekä humanisuuden korostaminen.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, minkälaisissa rikosasioissa syyteneuvottelua voidaan soveltaa. Syyteneuvottelun ulkopuolelle on rajattu selkeästi lainsäätäjän puolelta tietyt rikokset. Näitä ovat rangaistusasteikon korkeimmassa päässä olevat rikokset, joista on säädetty yli kuusi vuotta vankeutta rangaistukseksi. Toiseksi rikos ei voi olla, rangaistusasteikosta riippumatta, henkeen tai terveyteen kohdistuva rikos eikä seksuaalista itsemääräämistä loukkaava tai lapsiin kohdistuva seksuaalirikos.

Suomessa sääntely on johtanut siihen, että syyteneuvottelun soveltamisalana ovat lähinnä talousrikokset, toisin kuin useimmat muut maat ovat sääätäneet. Tämä on rajoittanut ja vähentänyt syyteneuvottelujärjestelmän käyttöä paljon, joten olisi tarpeen pohtia syyteneuvottelun käytön laajentamista useimpiin rikoksiin myös Suomessa.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli tutkia esitutkinnan toimittamisen laajuutta syyteneuvotteluprosessissa. Opinnäytetyöni kautta minulle on hahmottunut selkeästi kuva siitä, että varsinkin epäillyn tunnustuksen peruuttamisen mahdollisuus johtaa poliisin täysmittaiseen esitutkintaan. Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan on asian valmistelussa otettava huomioon se seikka, että pääkäsitelyssä on oltava mahdollista ottaa vastaan todistelu kerralla. Mikäli esitutkintaa rajataan tai sitä ei toimiteta ollenkaan tunnustuksen perusteella ja vastaaja peruuttaa tunnustuksensa prosessin myöhemässä vaiheessa, voidaan olla siinä tilanteessa, että epäiltyä vastaan ei ole juuri muuta näyttöä kuin peruttu tunnustus. Tällöin muun muassa vaatimus pääkäsitelyn mahdollisuudesta ottaa vastaan todistelu yhdellä kertaa voi jäädä toteutumatta.

Esitutkintaviranomaisen kannalta huomionarvoisia seikkoja syyteneuvottelussa on myös se, että esitutkinnan aikana aloite syyteneuvottelusta pitää tulla tutkinnanjohtajalta syyttäjälle. Prosessissa tulee tehdä tiivistä yhteistyötä tutkinnan, syyttäjän ja epäillyn/ epäillyn avustajan välillä. Tunnustamiskustelussa tulisi lähtökohtaisesti olla kaikki edellä mainitut osapuolet paikalla ja se olisi hyvä videoida.

Neljäntenä tutkimuskysymyksenä olen tutkinut syyteneuvottelun sisältämiä ongelmakohtia. Syyteneuvottelu nykymuotoisena sisältää yllättävän paljon monenlaisia ongelmakohtia. Esiiin nousi ongelmia vastaajien yhdenmukaisen kohtelun toteutumisesta, koska syyteneuvotteluun päätyminen ja sitä kautta lievemmän rangaistuksen saaminen samasta rikoksesta on lähinnä sattumaan perustuvaa. Ongelmallisena on pidetty myös asianomistajan asemaa syyteneuvottelussa. Yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallista on myös syyteneuvottelun ulottuminen vain tiettyihin rikoslajeihin.

Esitutkintaviranomaisen kannalta pidän merkittävimpana syyteneuvottelun tuoman prosessiekonomian tavoitteiden ja esitutkinnan tavoitteiden ristiriidan. Keskeinen ongelmakohta on myös syyteneuvottelun soveltamisala. Lainsäätäjä on hakenut järjestelmällä prosessiekonomiaa erityisesti poliisin suorittamasta tutkinnasta. Poliisi ei kuitenkaan voi jättää laajojen ja vaativien juttujen osalta esitutkintaa suorittamatta, koska epäilty voi peruuttaa tunnustuksensa missä vaiheessa prosessia tahansa. Vaativissa jutuissa näytön kerääminen myöhemmissä vaiheissa on todennäköisesti vaikeaa. Tämä viittaisi siihen, että nykytilanteessa syyteneuvottelu soveltuu lähinnä yksinkertaisiin juttuihin, joissa ei kuitenkaan ole saatavissa merkittävää prosessiekonomista säästöä poliisin suorittamasta esitutkinnassa.

10.2 Johtopäätöksiä tutkimuksesta

Syyteneuvottelua koskevat säännökset on laadittu prosessilajina hyvin maltillisiksi. Tällä on haettu sitä, että syyteneuvottelujärjestelmä koettaisiin mahdollisimman hyväksyttävänä. Kyseisen prosessin käyttö on jäänyt kuitenkin niin vähäiseksi, että merkittäviä prosessiekonomisia säästöjä ei ole päässyt kertymään. Tästä syystä tulisikin jatkossa pohtia voisiko syyteneuvottelujärjestelmää kehittää sellaiseksi, että sen käyttöaste lisääntyisi. (Tervonen 2020, 82.)

Yhtenä ehdotuksen on noussut esiin se, voitaisiinko syyteneuvottelusta poistaa tiukkoja rajoja, jotka koskevat maksimirangaistuksia sekä rajoituksia rikosnimikkeiden osalta. Tämä johtaisi joustavampaan syyteneuvottelun käyttöön. Mitä laajemmin ja mitä vaikeampiin juttuihin syyteneuvottelua ryhdyttäisiin soveltamaan, sitä suurempiin säästöihin sekä joutuisuuteen juttujen käsittelyssä päästään. Tämä voisi tuoda myös yhdenvertaisuuden näkökulmasta syyteneuvottelun tasapuolisemmin käyttöön (Törmänen 2023, 13.) Syyteneuvottelun rajoja voitaisiin mielestäni poistaa jopa rikoslajineutraaleiksi ja säätää muita määritelmiä neuvottelun aloittamisen edellytykseksi. Tämä vaatisi syyttäjiltä lisää vastuuta linjausten tekemisiin, mutta laajentaisi prosessin kevenemistä muutoin.

Nyt, kun syyteneuvottelujärjestelmä on ollut jo jonkin aikaa käytössä Suomessa, voidaan mielestäni todeta, että lainvalmisteluvaiheessa esiin nostetut huolet ovat olleet aiheellisia. Niiltä osin, kun huomiot on sivuutettu lainsäädännössä, ne ovat tuottaneet ennakoituja vaikeuksia. Aiemmin läpikäydyt lainvalmistelutyöhön liittyvät Poliisihallituksen huolet liittyen tunnustuksen peruuttamisen mahdollisuudesta näyttävät nyt käytännössä toteutuneen. Nyt kun lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö ovat linjanneet, että tunnustus ei ole sitova ja että sen voi perua missä vain vaiheessa prosessia, poliisi ei voi käytännössä luopua esitutkinnan alkuvaiheissa todisteiden hankkimisesta. Tämä koskee erityisesti vaikeasti selvitettäviä rikoksia. Olisi syytä harkita lainsäädännön muuttamista siihen suuntaan, että syyteneuvotteluun sitoudutaan ja tätä kautta päästäisiin alkuperäisiin prosessiekonomisiin tavoitteisiin poliisin toiminnassa.

Näkemykseni mukaan poliisi suorittaa tällä hetkellä aivan yhtä laajaa esitutkintaa kuin aikaisemminkin, eikä lainsäätäjän alkuperäiseen tavoitteeseen ole poliisin osalta päästy. Lainsäätäjän alkuperäisenä tavoitteena oli nimenomaan hakea esitutkinnan keventämistä ja jouduttamista siten, että näytön kerääminen kevenee. Käytännössä tällä hetkellä viranomaisista syyttäjä ja oikeuslaitos saanee syyteneuvottelusta kevennyttä prosessiin, joka tuo rikosprosessiin kokonaisuudessaan nopeutusta ja säästöjä. Se, että säästöä ja nopeutta tulee rikosprosessin loppuvaiheisiin, on sekin yhteiskunnallisesti tärkeä seikka ja auttaa kasvaviin jonoihin oikeuslaitoksessa.

Keskeisimpänä johtopäätöksenä tästä opinnäytetyöstä voidaan pitää sitä, että syyteneuvottelujärjestelmässä on tullut aika välitarkastelulle ja muokkaamistarpeille. Kun peilaan syyteneuvottelujärjestel-

män nykytilaa poliisin työhön, tuntuu vaikealta ajatella, että poliisi voisi keventää esitutkintaa, aina-
kaan vaatavien talousrikostutkintojen osalta, jolloin riskeerattaisiin monimutkaisen näytön keräämisen
mahdollisuus sekä rikoshyödyn takaisinsaanti. Avainasemaan tässä asiassa nousee tunnustuksen
sitovuus. Niin kauan, kun epäilty/ vastaaja voi peruuttaa tunnustuksensa aivan prosessin viime met-
reillä, ei voida jättää näyttöä keräämättä reaaliajassa, koska jälkikäteen se on useimmiten lähes mah-
dotonta.

Keskeistä on siis johtopäätös siitä, että poliisin esitutkintatyö jatkunee yhtä laajana, mikäli tunnustus
ei jatkossakaan sido epäiltyä. On myös merkittävä havainto, että syyteneuvottelu on tärkeä keino ri-
kosprosessissa aina vaan vähenevien resurssien ollessa arkipäivää. Tämän vuoksi jatkossa olisi har-
kittava syyteneuvottelun laajentamista, jotta saamme todellisia säästöjä ja yhdenvertaisuutta rikospro-
sessiin. Viime aikoina on noussut vahvasti näkemyksiä neuvottelun laajentamisesta törkeisiin huu-
mausainerikoksiin tai jopa rikoslajineutraaliksi. Nämä ehdotukset tulisi mielestäni ottaa harkintaan.

Tutkielman yhtenä havaintona nousi esiin myös se, että syyteneuvottelun käyttöönotto on laajentanut
myös uutta ihmisoikeuksiin pohjaavaa kriminaalipolitiikkaa. Korkeimman oikeuden linjauksen perus-
teella syyteneuvottelun tuoma alennus tuomiosta, niissäkin tapauksissa, joissa teko tunnustetaan
vain osin ja sellaisessa vaiheessa että se ei tuo uutta näyttöä asian selvittämiseen, oikeuttaa lieven-
tämisperusteeseen tuomiossa. Tätä käytäntöä ulottuu syyteneuvottelun ulkopuolelle jätettyihin rikos-
nimikkeisiin.

Peilattessani tätä tutkielmaa poliisin työhön, se avaa lainsäädäntöä ja käytännön toimia syyteneuvot-
telusta esitutkintaa tekeville poliiseille. Tätä kautta pystytään tunnistamaan rikoksia, jotka saattavat
sopia syyteneuvottelun piiriin, voidaan hoitaa tunnustamiskulusteluja oikein ja edistää niiden eteen-
päin viemistä oikealla tavalla myös poliisin toimesta.

10.3 Oma oppiminen

Tämän opinnäytetyön tekeminen on palauttanut muistiini laajan oikeudellisen pohdinnan kirjoittamista
ja kehittänyt kykyäni hakea tietoa oikeuskirjallisuudesta ja muusta aineistosta. Opinnäytetyön kirjoitta-
minen on kehittänyt myös kykyäni laajojen tietomassojen hallitsemiseen sekä projektin hallintaan.
Kaiken aineiston lukeminen ja läpikäyminen on auttanut ymmärtämään syyteneuvottelun taustoja ja
tavoitteita. Lisäksi olen saanut hyvän käsityksen siitä, miten siihen syyteneuvotteluun kohdistuneet
odotukset ja tavoitteet ovat toteutuneet oikeuskäytännössä. Voin sanoa oppineeni syyteneuvottelusta
paljon uutta ja saanut kyseisestä prosessista laajan käsityksen. Uskon että näistä tiedoista on minulle
hyötyä jatkossa työssäni poliisina.

10.4 Opinnäytetyön onnistuminen ja luotettavuus

Ensimmäisessä opinnäyteseminaarissa, jossa oli valmiina ainoastaan tutkimussuunnitelma, näytti siltä, että työstäni tulisi dokumenttianalyysi, jossa käytetään myös lainopillisia keinoja. Kun kirjoitustyö pääsi kunnolla vauhtiin ja tutkielma alkoi etenemään, selkeytyi, että työ on lainopillinen työ. Tämä oivallus tuli ohjaajiltani ja se suuntasi työni loppuvaihetta oikeaan suuntaan. Lainopillinen kulma sopi mielestäni erittäin hyvin tähän aiheeseen ja työn kirjoittamiseen. Se loi aiheelle luotettavan tietopohjan.

Itselleni haasteellisinta työn tekemisessä oli aikataulutus muiden opintojen vuoksi sekä kesän aikana työn lomassa. Huomasin että minulle sopivin keino oli kirjoittaa kerralla isoja määriä ja pitää sitten tarvittaessa pitempiäkin taukoja. Silloin kun olin uppoutunut aiheeseen tuotin tekstiä kerralla mielellään pitkiäkin aikoja, koska taukojen jälkeen joutui kertaamaan paljon päästäkseen takaisin sisälle aiheeseen. Laajaan materiaaliin uppoaminen tauon jälkeen oli aina uusi haasteensa.

Aiheen sisäistäminen ja tietojen analysointi vaativat sen, että käsillä oleva teksti oli luettava useampaan otteeseen ja verrattava muiden lähteiden näkemykseen asiasta. Vasta tätä kautta pystyi muodostamaan laajan kuvan aihepiiristä ja tekemään aineistosta päätelmiä.

Jo aineistoa kerätessäni havaitsin, että syyteneuvotteluun liittyviä töitä löytyy jonkin verran yliopiston pro gradu -töistä. Viimeisimmät kaksi aihetta sivuavaa gradua valmistuivat kuluvana vuonna Lapin yliopistosta, samaan aikaan kun oma opinnäytetyöni oli jo tekeillä. Nämä tutkimustyöt antoivat lisää näkemystä työhöni ja samalla ne vahvistivat ajatustani siitä, että aihe on ajankohtainen ja kiinnostava. Uusien näkökulmien lisäksi nämä työt vahvistivat minun jo ennestään omassa työssäni tekemiä havaintoja ja päätelmiä.

10.5 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimuseettiset näkökulmat ovat kulkeneet työn mukana koko prosessin ajan, työn suunnittelussa, aineiston keräämisessä ja tulosten analysoinnissa. Ennen työn aloittamista olen opiskellut TKI opintoja, sekä tutkimusmenetelmäopintoja, jotta työn tekemiseen on pohjana tietoa hyvästä opinnäytetyöstä ja eettisistä suosituksista. Opinnäyteaiheen valinnan jälkeen se on hyväksytetty oppilaitoksessa. Seuraavassa vaiheessa olen kirjoittanut opinnäytetyö suunnitelman, jossa on kuvattuna ja mietittynä tutkittava aihe, siihen liittyvät keskeiset käsitteet ja tietoperusta. Työssä on huomioitu hyvän tieteenkäytön periaatteet alusta asti. Ne ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus, tarkkuus ja asianmukainen viittaaminen muiden töihin. Työn luotettavuutta olen ottanut huomioon ja kirjannut näkyviin alusta asti.

Työn aloitusvaiheessa olen tehnyt opinnäytetyön ohjaajieni kanssa ohjaussopimuksen ja olen saanut työn laatua varmistavaa ohjausta työhöni liittyen sekä opinnäyteseminaareissa että tarvittaessa muutoinkin matkan varrella.

Aineiston keruuvaiheessa olen kiinnittänyt huomiota sen luotettavuuteen. Olen käyttänyt työssäni paljon luotettavia oikeuslähteitä oikeuskirjallisuudesta, virallisohejista ja eri viranomaisten määräyksiä, voimassa olevaa lainsäädäntöä sekä lainvalmistelutöitä. Tämän opinnäytetyön tutkimusaineisto ja tietopohja perustuu mm. hallituksen esityksiin, lainsäädäntöön, oikeuskirjallisuuteen, syyttäjän ohjeistuksiin, ennakkotapauksiin sekä oikeuskäytäntöön. Lähes kaikki nämä lähteet ovat niin sanottuja virallislähteitä, joka nostaa työn tulosten luotettavuutta erittäin hyvälle tasolle. Olen kirjannut tähän työhön myös omia kannanottoja ja tuonut esiin pohdintoja, jotka perustuvat laajaan aineistoon tutustumiseen. Muiden tutkijoiden töihin ja muuhun aineistoon viittaaminen on merkitty asianmukaisella tavalla näkyviin ja erotettu omista pohdinnoista.

Raportoinnissa olen kiinnittänyt huomiota, siten ettei tutkimustulokset loukkaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Työ käy läpi plagioinnin tunnistuksen, eikä se sisällä vääristelyä tai sepittelyä. Tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. Työ on mielestäni luotettavuuden osalta hyvällä tasolla ja siihen on kiinnitetty huomiota työtä tehdessä.

Näkemykseni mukaan olen tässä työssä onnistunut valottamaan syyteneuvottelua poliisin työn kannalta melko kattavasti. Varsinaiisiin tutkimuskysymyksiin vastaaminen ei kuitenkaan edellyttänyt perehtymistä syvällisemmin kysymyksiin tunnustamisen ja rajoittamisen osa-alueilta, jotka olisivat omina aiheinaan laajoja ja niistä voisi tehdä jatkotutkimuksia. Molemmat aiheet liittyvät rikosprosessin vaiheisiin ja tunnustaminen liittyy vahvasti syyteneuvottelun toteutumiseen.

LÄHTEET

Anttila, P. 2014: Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Metrodix-verkkójulkaisu. Luettu 17.5.2014.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 58/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi

KKO 2011:102.

KKO 2017:82.

KKO 2018:2.

KKO 2018:60.

Lindholm N. 2019: Syyteneuvottelu ja yhdenvertaisuus. Helsingin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu- työ.

Linna T. & Saranpää T. 2017: Oikeutta oikeudenkäynnistä täytäntöönpanoon. Helsinki, Alma Talent.

McConkie Jr. D 2021: Plea bargain for the people. Northern Illinois University College of Law. United States.

Miettinen T. (toim.) 2016: Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleista oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodeista ja arvostelusta. Edilex kirjat. Luettavissa: <https://www-edilex-fi.polaris.idm.oclc.org/kirjat/16170.pdf>. Luettu 15.8.2023.

Mäkelä F. & Niemi H. 2017: Syyteneuvottelulainsäädännön toteutuminen Suomessa vuosina 2015—2016. Selvitysmuistio oikeusministeriölle, 30.11.2017. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.

OMML 47/2010, Arviomuistio syytteestä sopimisesta (plea bargain). Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja.

OMML 26/2012, Syyteneuvottelu ja syyttämättä jättäminen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja.

Rantaeskola, S. 2014: Esitutkintalaki – kommentaari. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu

Reijonen, S. 2020. Asianomistaja syyteneuvottelussa. Helsingin yliopisto. Oikeustieteen tiedekunta. Pro gradu- tutkielma.

Saaranen- Kauppinen, A. 2019: Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV, kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Tampere, yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja. Luettavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/kvalimotv.pdf>

Saari, V. 2023: Syyteneuvottelun käyttäminen erityisesti huumausainerikoksissa. Lapin Yliopisto. Pro gradu tutkielma.

Tapani, J. & Tolvanen M. 2004: Rikosvastuu ja sen toteuttaminen. Joensuun yliopisto.

Tapani, J.& Tolvanen, M., syyteneuvottelun ongelmia. Defensor Legis 2/2015.

Tervonen J. 2020: Syyteneuvottelusäätelyn ongelmakohdat. Itä- Suomen Yliopisto. Oikeustieteen laitos. Pro gradu- työ.

Törmänen, E. 2023, Syyteneuvottelusäätelyn soveltamisalan laajentaminen: erityistarkastelussa seksuaalirikokset ja törkeä huumausainerikos. Lapin Yliopisto. Oikeustieteen laitos. Pro gradu tutkielma.

Valtakunnansyyttäjänvirasto 2015: Ohje syyteneuvottelua koskevan lainsäädännön soveltamisesta. VKS: 2015:6.

Virolainen, J. & Pölönen, P. 2003: Rikosprosessin perusteet – Rikosprosessioikeus I. Helsinki, WSOY Lakitieto.

Valtakunnansyyttäjänvirasto 2015: Muistio syyteneuvottelua koskevan lainsäädännön soveltamisesta Dnro 26/31/14.